

Univerzita Hradec Králové

Pedagogická fakulta

Ústav sociálních studií

Domácí násilí páchané mladistvými pachateli

Bakalářská práce

Autor:	Simona Habancová
Studijní program:	B7507 Specializace v pedagogice
Studijní obor:	Sociální patologie a prevence
Vedoucí práce:	PhDr. Jan Hubert
Oponent práce:	Mgr. et Mgr. Stanislava Svoboda Hoferková, Ph.D., LL.M.

Zadání bakalářské práce

Autor: Simona Habancová

Studium: P18P0081

Studijní program: B7507 Specializace v pedagogice

Studijní obor: Sociální patologie a prevence

Název bakalářské práce: Domácí násilí páchané mladistvými pachateli

Název bakalářské práce AJ: Domestic violence committed by juveniles offenders

Cíl, metody, literatura, předpoklady:

Bakalářská práce se zabývá domácím násilím, které páchají mladiství pachatelé, tj. děti od 15 let do 18 let, na svých rodičích a prarodičích. V teoretické části se práce zaměřuje na základní pojmy, které se této problematiky týkají, dále rozebírá faktory, které mají vliv na kriminální chování mladistvých a jejich motivaci k tomuto jednání. Empirická část obsahuje kvalitativní metodu, konkrétně rozhovor s odborníky, kteří se s touto problematikou setkali v rámci výkonu svého povolání. Cílovou skupinu tvoří mladiství.

GJURIČOVÁ, Šárka; KOCOURKOVÁ, Jana a KOUTEK, Jiří. Podoby násilí v rodině. Vyd. 1. Praha: Vyšehrad, 2000, 101 s. ISBN 80-702-1416-3.

KOTKOVÁ, Martina. Domácí násilí v kontextu rodiny a práce. Vyd. 1. Brno: Spondea, 2014, 127 s. ISBN 978-80-260-7191-4.

LINEDECKER, Cliff. Vraždící děti. Překlad Linda Bartošková. Praha: Columbus, 1994, 295 s. ISBN 80-901696-4-3.

MATOUŠEK, Oldřich a Andrea KROFTOVÁ. Mládež a delikvence. 2. aktualiz. vyd. Praha: Portál, 2003, 340 s. ISBN 80-7178-771-X.

NETÍK, Karel. Aktuální otázky boje s kriminalitou mládeže a souvisejícími negativními jevy. Praha: Výzkumný ústav kriminologický při Generální prokuratuře ČSSR, 1987, 206 s.

Garantující pracoviště: Ústav sociálních studií,
Pedagogická fakulta

Vedoucí práce: PhDr. Jan Hubert

Oponent: Mgr. et Mgr. Stanislava Svoboda Hoferková, Ph.D., LL.M.

Datum zadání závěrečné práce: 20.2.2020

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracovala pod vedením vedoucího závěrečné práce PhDr. Jana Huberta samostatně a uvedla jsem všechny použité prameny a literaturu.

V Hradci Králové dne

Simona Habancová

Poděkování

Ráda bych poděkovala vedoucímu své práce, panu PhDr. Janu Hubertovi, za cenné rady, podněty a připomínky, které mi poskytl během tvoření bakalářské práce. Mé poděkování patří též všem respondentům, kteří se účastnili výzkumné části mé práce, za spolupráci při získávání údajů.

Anotace

HABANCOVÁ, Simona. *Domácí násilí páchané mladistvými pachateli*. Hradec Králové: Pedagogická fakulta Univerzity Hradec Králové, 2021. 89 s. Bakalářská práce.

Bakalářská práce se zabývá problematikou domácího násilí páchaného mladistvými pachateli. Jsou zde uvedeny znaky, příčiny a druhy domácího násilí. Dále je zde uvedena typologie obětí a pachatelů, charakteristické aspekty kriminality mládeže a její vývoj, teorie, které popisují vznik deviantního jednání u mladistvých, motivace pachatelů, která vede k deviantnímu jednání, a nakonec práce popisuje i trestání mladistvých pachatelů a trestní řízení vůči nim. Práce obsahuje grafy pro lepší přehlednost. Výzkumná část je provedena pomocí kvalitativních rozhovorů s odborníky, kteří se ve své práci setkávají právě s mladistvými pachateli. Cílem je zmapovat četnost násilné kriminality u dětí a mladistvých a popsat konkrétní případy.

Klíčová slova: mladiství, rodiče, kriminalita, domácí násilí, násilí v rodině

Annotation

HABANCOVÁ, Simona. *Domestic violence committed by juveniles offenders*. Hradec Králové: Faculty of Education, University of Hradec Králové, 2021. 89 pp. Bachelor Thesis.

This bachelor thesis is focused on issue of domestic violence committed by juvenile offenders. There are signs, causes and types of domestic violence. There is also mentioned a typology of victims and offenders, characteristic aspects of juvenile delinquency and its development, theories that go along with the creation of deviant behavior in juveniles, the motivation of offenders, which leads to deviant behavior and in the end the thesis also describes the punishment of juvenile offenders and criminal proceedings against them. This bachelor thesis contains graphs for better clarity. The research part is carried out through qualitative interviews with experts who meet with juvenile offenders in their work. The aim is to describe the frequency of violent crime of children and juveniles and describe specific cases.

Keywords: adolescence, parents, criminality, domestic violence, violence in family

Prohlášení

Prohlašuji, že bakalářská práce je uložena v souladu s rektorským výnosem č. 13/2017 (Řád pro nakládání s bakalářskými, diplomovými, rigorózními, dizertačními a habilitačními pracemi na UHK).

Datum: _____

Podpis studenta:_____

Obsah

Úvod	9
1 Vymezení základních pojmů	11
2 Domácí násilí.....	16
2.1 Znaký domáciho násilí	17
2.2 Příčiny domáciho násilí.....	19
2.3 Druhy domáciho násilí	20
2.4 Oběti domáciho násilí	22
2.5 Pachatelé domáciho násilí	27
2.6 Motivace pachatelů k páchání domáciho násilí	29
3 Charakteristické aspekty kriminality mládeže.....	32
3.1 Vývoj násilné a ostatní kriminality u mladistvých.....	32
4 Teorie vysvětlující násilné chování mladistvých.....	36
4.1 Biologické teorie	36
4.2 Psychologické teorie	40
4.3 Sociální teorie.....	43
5 Trestání mladistvých pachatelů domáciho násilí.....	48
5.1 Trestní odpovědnost mladistvých	48
5.2 Druhy opatření ukládaná mladistvým	50
5.3 Důvody zániku trestnosti činů u mladistvých	55
5.4 Trestní řízení proti mladistvým.....	56
6 Výzkumné šetření	60
6.1 Metodologická východiska výzkumného šetření	60
6.2 Analýza rozhovorů v rámci výzkumného šetření.....	65
6.3 Závěr výzkumného šetření	80
Závěr	82
Seznam použitých zdrojů	84

Úvod

Za téma mé bakalářské práce jsem si vybrala domácí násilí páchané mladistvými pachateli. Myslím si, že se jedná o velmi závažné téma, protože domácí násilí je všude kolem nás. V současné době najdeme mnoho odborných knih, článků, časopisů apod., které pojednávají o tematice domácího násilí, avšak většina z nich se zaměřuje na domácí násilí mezi partnery. Myslím si, že když zmíníme téma domácího násilí, tak většina laické veřejnosti si představí násilí právě mezi partnery, kde je agresorem muž. Ano pravdou je, že podle výzkumů je tento typ domácího násilí nejčastější, avšak není jediný. Existuje mnoho druhů domácího násilí. Může být pácháno i vůči seniorům, dětem, nebo naopak děti mohou týrat své rodiče. Právě děti jsou asi tou nejrizikovější skupinou. Pokud dítě zažije domácí násilí, ať už jako oběť, nebo jako svědek, může ho to poznamenat a negativně ovlivnit jeho vývoj. Může se stát, že dítě převeze negativní vzorce chování a začne násilí považovat na běžné řešení problémů, či může brát domácí násilí jako pomstu svým rodičům. Z oběti se tedy stane pachatel.

Domácí násilí je samo o sobě zvláštní fenomén, protože se odehrává mezi lidmi, kteří k sobě mají, nebo alespoň měli blízko, mezi lidmi, kteří jsou příbuzní a tvoří spolu rodinu. Co je smutné, je fakt, že násilí je často pácháno za zavřenými dveřmi, okolí nemá ponětí, že dochází k nějakému trestnému činu a oběť se velmi často bojí o svém trápení někomu říct. Téma jsem si zvolila proto, že se o tuto problematiku zajímám a také proto, že je toto téma stále aktuální a myslím, že domácí násilí páchané mladistvými pachateli není dostatečně zmapováno.

Cílem bakalářské práce je seznámit čtenáře s problematikou domácího násilí, ucelit informace o dané problematice a zmapovat vývoj násilné kriminality u mladistvých, zvláště pak domácího násilí páchaného na členech rodin mladistvých.

Tato práce je členěna do 6 kapitol. V první kapitole vymezují základní pojmy, které s problematikou domácího násilí souvisejí. Ve druhé kapitole je popsáno domácí násilí jako takové, zmiňují zde znaky, příčiny, druhy domácího násilí a dále zde popisují jaké existují typy obětí a pachatelů a jakou mají pachatelé motivaci k páchání trestného činu. Třetí kapitola popisuje charakteristické aspekty kriminality mládeže, zde mapují, jak se vyvíjí kriminalita mladistvých a pro lepší přehled jsem přidávám i grafy.

Ve čtvrté kapitole popisují biologické, psychologické a sociální teorie, které vysvětlují proč mladiství páchají trestnou činnost. Pátá kapitola se věnuje trestání mladistvých, jejich odpovědnosti a trestnímu řízení vůči nim. Na závěr, v šesté kapitole jsou popsány kazuistiky. Cílem kvalitativního výzkumu je na konkrétních případech zjistit specifika domácího násilí páchaného mladistvými pachateli. Pro získání dat jsem zvolila metodu rozhovoru, zúčastnilo se ho pět odborníků z oblasti trestního práva, kriminalistiky a organizací zabývajících se domácím násilím.

1 Vymezení základních pojmů

V této kapitole vysvětlím základní odborné pojmy, které jsou důležité pro pochopení bakalářské práce.

Dítě

Každá vědní disciplína na pojem dítě nahlíží jinak. Podle trestního zákoníku se dítětem rozumí osoba mladší osmnácti let, pokud trestní zákon nestanoví jinak (Zákon č. 40/2009 Sb., §126). Trestný čin spáchaný dítětem se potom nazývá čin jinak trestný. Dítě mladší patnácti let není trestně odpovědné, tzn. nemůže být trestně stíháno.

V Úmluvě o právech dítěte je dítě popsáno jako každá lidská bytost mladší osmnácti let, pokud podle právního řádu, jež se na dítě vztahuje, není zletilosti dosaženo dříve (Úmluva o právech dítěte a související dokumenty, 2016, s. 3, čl. 1). V pedagogickém pojetí je dítě chápáno jako jedinec v určité životní fázi, od narození po adolescenci (Průcha, Walterová, Mareš, 2003, s. 46-47). V psychologickém slovníku je uvedena definice, že dítě je lidský jedinec od narození do 15 let (Hartl, Hartlová, 2009).

Mladistvý

Mladistvým je podle zákona o soudnictví ve věcech mládeže ten, kdo v době spáchání provinění dovršil patnáctý rok a nepřekročil osmnáctý rok svého věku (Zákon č. 218/2003 Sb., §2, odst. 1c). Trestní odpovědnost pak začíná dnem následujícím po dni 15. narozenin pachatele (Melicharová, Jelínek, 2004, s. 13, §5). Trestný čin spáchaný mladistvým se označuje jako provinění. Je to z toho důvodu, aby se předešlo stigmatizaci mladistvých, protože u nich je větší pravděpodobnost nápravy než u dospělých. Trestní odpovědnost mladistvých je však třeba posuzovat i s ohledem na jejich rozumovou a mravní vyspělost, jelikož mladiství, kteří nerozpoznají protiprávnost svého jednání, nebo nemohou své chování ovládat, nejsou za spáchané provinění trestně odpovědní (Zákon č. 218/2003 Sb., §5, odst. 1).

V kriminologickém slovníku je pojem mladistvý popsán jako pachatel trestného činu, který v době spáchání provinění dovršil patnáctý rok svého věku, tzn. jedná se o osobu již trestně odpovědnou, ale její postavení v trestním řízení je oproti starším pachatelům výrazně modifikováno (Zoubková a kol., 2011, s. 12). Zákonodárci pak berou během soudního řízení ohled na již zmíněnou rozumovou a mravní vyspělost, osobnost pachatele, rodinné poměry, nebo okolnosti spáchání provinění (Jelínek a kol., 2010, s. 446-447).

Z pohledu vývojové psychologie spadají mladiství do období dospívání, které je v psychologii označováno jako adolescence. Celé období dospívání trvá přibližně 10 let, od desátého do dvacátého roku věku jedince, a je charakterizováno komplexní proměnou osobnosti v oblasti somatické, psychické i sociální (Vágnerová, 2005, s. 321).

Mládež

Zákon o soudnictví ve věcech mládeže rozumí mládeží děti i mladistvé, není-li zákonem definováno jinak (Zákon č. 218/2003 Sb., §2, odst. 1a).

Podle sociologické encyklopedie termín mládež označuje buď nepřesně ohraničenou věkovou skupinu, nebo sociální kategorii vymezenou specifickými biologickými, psychickými a sociálními znaky, tzn. že příslušníky mládeže spojuje to, že se nalézají ve stejném životním cyklu a že jsou stejnou generací. Věkově i sociálně jde o mezivrstvu mezi dětmi a dospělými, která má své specifické zájmy, postoje (veřejné mínění), společenské postavení, svou roli a prestiž (Sociologická encyklopedie, 2018, online). Podle sociologického pojetí se mládeží označují jedinci většinou od 14–15 let, kdy jim končí povinná školní docházka, zhruba do 30 let, kdy jsou završeny dílčí procesy sociálního zrání mládeže (Sociologická encyklopedie, 2018, online).

Mladí lidé během dospívání zažívají různé kritické situace a jejich fyzická i psychická stránka se neustále formuluje. Mládež je náchylná k negativním vlivům okolí (např. dysfunkčnost rodiny, šikana ve škole) a právě ty mohou mít špatný dopad na jejich psychiku. V krizových situacích pak mladí lidé nevědí, jak se chovat, z důvodu nedostatku znalostí a mají sklony k agresi, která je hlavním obranným systémem jedinců (Smolík, 2010).

Dospělý

Podle trestního zákoníku je za dospělou osobu považován jedinec, který dosáhl osmnáctého roku svého věku. Od 18 let je člověk trestně odpovědný za veškeré činy, které spáchá a je za ně i jako dospělý souzen. Ve vývojové psychologii, však jednoznačnou, obecnou definici nenajdeme. Období dospělosti nemůžeme jednoznačně vyznačit, protože každý člověk se stává dospělým v jiném biologickém věku. Toto období následuje po adolescenci, u některých jedinců nastává kolem dvacátého roku života, u jiných může nastat až kolem třicátého roku života. Svoji dospělost každý nejprve hledá, nestaneme se dospělými ze dne na den (Thorová, 2015).

Vývojová psychologie člení dospělost na 3 životní etapy, a to mladší dospělost (20-30 let), střední dospělost (30-45 let) a starší dospělost (45-60 let). Různí autoři potom jednotlivá období pojmají různě (Palán, 2018, online). Podle Komenského je dospělý člověk takový jedinec, který dosáhl mezníku vzrůstu a sil a je schopný žít takový život, ke kterému se doposud připravoval. Příhoda uvádí, že dospělost je: *„Stav, jehož každý živočich dosahuje, když doroste do konečné velikosti a síly, již potřebuje k vykonávání samostatných činností v životním přizpůsobení.“* Jochman říká, že: *„Dospělost je charakterizována ukončením vývoje ve třech dimenzích – somatické, psychické a sociální.“* Petříková *„Vymezuje dospělost časově, jako životní prostor, navazující na mládí a vedoucí ke smrti“* (Palán, 2018, online).

Rodiče

„Rodič je člověk, který má vůči dítěti povinnosti a práva daná rodičovskou odpovědností, většinou se jedná o otce a matku. Rodičovská odpovědnost zahrnuje péči o dítě, jeho všestranný vývoj, ochranu dítěte, vzdělání a výchovu, zajištění bydliště, zastupování a popřípadě i spravování jmění dítěte. Rodič musí upřednostňovat práva dítěte“ (Kdo je to?, 2019, online).

Dle sociologické definice jsou rodiče součástí rodiny, což zahrnuje skupinu osob, která je vzájemně spjata buď pokrevně, nebo manželstvím (či jiným srovnatelným právním vztahem), nebo adoptí (Rodina, 2020, online). *„Rodina je tradičně považována za hlavního činitele, jenž svým selháváním dětem umožňuje kriminální chování“* (Matoušek, Kroftová, 2003).

V českém právním řádu pak rodiče, nebo rodina jako taková není jednoznačně definována, avšak v Novém občanském zákoníku je stanoveno, že rodiče a děti mají vůči sobě navzájem práva a povinnosti. Těchto práv a povinností se ani jeden z nich nemůže samovolně vzdát, o případných změnách rozhoduje pouze soud (Zákon č. 89/2012 Sb., §855, odst. 1). Vzájemná práva a povinnosti rodičů a dětí vznikají narozením dítěte a zanikají nabytím jeho zletilosti (Zákon č. 89/2012 Sb., §856). „*Dokud se dítě nestane svéprávným, mají rodiče právo usměrňovat své dítě výchovnými opatřeními, jak to odpovídá jeho rozvíjejícím se schopnostem, včetně omezení sledujících ochranu morálky, zdraví a práv dítěte, jakož i práv jiných osob a veřejného pořádku. Dítě je povinno se těmto opatřením podřídít*“ (Zákon č. 89/2012 Sb., §857, odst. 2).

Sociálně patologické jevy

Pojem sociální patologie je mnohoznačný. Označuje nejenom vědní disciplínu, studijní předmět, ale i společensky nežádoucí, chorobné jevy ve společnosti. Tento pojem poprvé použil Herbert Spencer, který chápal sociálně patologické jevy jako choroby společnosti. Vědní obor sociální patologie se tedy zabývá negativními, škodlivými jevy, které se odchyľují od uznávaných norem v dané společnosti a zkoumá nejenom jejich podstatu, ale i formu, výskyt, důsledky a možnosti řešení. Sociálně patologické jevy se odvozují od tzv. normality společnosti, tedy od standardizovaného, očekávaného a vyžadovaného chování (Kraus a kol., 2010, s. 9-10).

Ondrejkořič uvádí, že pojem sociální patologie je „*souhrnný pojem na označení chorých, nenormálních, všeobecně nežádoucích společenských jevů. Patří sem i sankcionované formy deviantního chování, jakož i studium příčin jejich vzniku a existence*“ (Ondrejkořič, 2009, s. 9). Obecně je termín sociální patologie používán jako zastřešující pojem pro škodlivé, nenormální, závadné, obecně nežádoucí společenské jevy, tzn. společensky nebezpečné, negativně sankcionované formy deviantního chování (Linhart, Petrusek, Vodáková, Maříková, 1996, s. 758).

Fischer a Škoda říkají o sociálně patologických jevech toto: „*Škála jevů, které vnímáme jako nechtěné, nežádoucí nebo až nepřijatelné. Každý takový jev má svoji míru společenské nebezpečnosti*“ (Fischer, Škoda, 2009, s. 13-14). Jako příklady sociálně patologických jevů uvádějí kriminalitu, delikvenci, nebo organizovaný zločin. Čím více se daný jev ve společnosti vyskytuje, tím více se projevuje snaha o jeho řešení (Fischer, Škoda, 2009).

Sociální deviace

Pojem sociální deviace se často zaměňuje s pojmem sociální patologie a postupně ho nahrazuje. Deviace označuje odchylku od normálního, většinového a přijatelného chování ve společnosti. V případě sociální deviace se jedná o odchylku, tedy porušení, nerespektování nějaké sociální normy (např. obecně platný předpis). Jedná se o nerespektování požadavků, které většinová společnost na jedince nebo na skupinu klade. Nejedná se však o trestnou činnost v pravém slova smyslu, trestná činnost je pouze jednou z forem sociální deviace, nikoliv však jedinou (Kraus a kol., 2010, s. 9–10).

Podle Mühlpachra jsou sociální deviace termínem pro porušení nebo podstatné odchýlení se od sociálních norem chování. Existují různá pojetí deviace, sociologické pojetí je mnohonásobně širší než právnické či etické pojetí. Sociální deviace je totiž narušením kterékoliv sociální normy, nejen normy sankcionované právně, nábožensky nebo morálně. Za morální sankci se považuje např. vyloučení jedince z dané společnosti (Mühlpachr, 2001).

2 Domácí násilí

Na začátek chci říci, že pojmy domácí násilí a násilí v rodině jsou některými autory považovány za synonyma, jiní autoři ovšem tyto dva termíny striktně oddělují. Ti, kteří termíny oddělují, upozorňují na to, že slovní spojení domácí násilí je jakýmsi zastřešujícím pojmem pro označení všech forem či podob násilí v soukromých vztazích, jakým může být zneužívání či týrání oběti. Zároveň zdůrazňují, že používáním termínu domácí násilí překonáváme předsudky, že oběťmi násilí jsou jen ženy a agresory jsou jen muži (Machalová, 2014, s. 25).

Za domácí násilí je nejčastěji považováno partnerské násilí, avšak Ševčík a Špatenková konstatují, že domácí násilí se od partnerského odlišuje právě tím, že děje mezi osobami, které společně sdílejí domácnost (nemusí mezi nimi být žádné příbuzenské vztahy). Hlavním určujícím znakem domácího násilí je, že se tato forma násilí vyskytuje doma za zavřenými dveřmi, což ho odlišuje např. od násilí páchaného na ulici. Právě ten důvod, že se domácí násilí odehrává za zavřenými dveřmi bývá problémem v jeho odhalení (Ševčík, Špatenková, 2011, s. 25).

Voňková a Spoustová uvádějí, že domácí násilí je pojem užívaný především v anglicky mluvících zemích jako domestic violence, termín vymezují především jako násilí mezi partnery, ať už současnými, minulými, sezdanými nebo nesezdanými (Voňková, Spoustová, 2008, s. 15).

Dodatková zpráva novely zákona č. 135/2006 Sb. označuje domácí násilí takto: *„Domácím násilím se rozumí opakované násilné jednání nebo opakované vyhrožování násilným jednáním v důsledku, kterého dochází nebo hrozí, že dojde, k nebezpečnému útoku proti životu, zdraví, svobodě nebo lidské důstojnosti, mezi osobami, které jsou či byly spolu v intimním, rodinném či jiném obdobném vztahu a žijí ve společně obývaném bytě nebo domě. V rámci domácího násilí lze jednoznačně identifikovat osobu násilnou i osobu ohroženou, proti níž takové útoky nebo výhrůžky útokem směřují“* (Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky, 2006, online).

Policejní praxe za domácí násilí považuje *„opakované, dlouhodobé a stupňující se násilí, kterého se dopouštějí dospělí nebo mladiství na svých blízkých“* (Střílková, Frýsták, 2009, s. 9).

Ševčík a Špatenková spatřují v termínu násilí v rodině širší význam než v termínu domácí násilí. Podle nich se jedná o označení bezprávně vynucované nadvlády některého člena rodiny nad jiným členem. Základním rozlišovacím znakem je zde systém biologicko-příbuzenských vztahů, což znamená, že obětí i agresorem může být kterýkoliv člen rodiny, tedy partner, rodič, dítě, sourozenci, prarodiče i další příbuzní (Ševčík, Špatenková, 2011, s. 15).

Voňková a Spoustová vysvětlují tento pojem podobně jako Ševčík a Špatenková, tedy jako širší termín, který zahrnuje mnoho aspektů rodinných vztahů mezi předky a potomky, sourozenci, manžely současnými nebo minulými, druhem a družkou (Voňková, Spoustová, 2008, s. 15). Obecně tedy můžeme říci, že hlavním rozdílem mezi pojmy domácí násilí a násilí v rodině je hranice pojmů podle jejich užšího nebo širšího pojetí.

Domácí násilí, jak jsem již zmínila výše, je druh násilí páchaného osobami blízkými, které spolu většinou sdílejí domácnost. Domácí násilí, které páchají mladiství je o to horší, jelikož mladiství pachatelé často kvůli svému věku nedokážou posoudit důsledky svého jednání. Existují různé důvody, proč se mladiství chovají násilně. Jedním z důvodů může být například to, že se mladiství již setkali s nějakou formou násilí, ať už od jiného člena rodiny, nebo z médií a považují násilí za účinný způsob při řešení problémů. V této kapitole popíšu další důvody a příčiny, znaky a druhy domácího násilí a také motivace pachatelů pro jejich násilné chování.

2.1 Znaky domácího násilí

Každé domácí násilí musí vykazovat určité znaky, aby naplnilo svou definici. Je jedno, kdo je pachatelem a kdo obětí, znaky jsou vždy stejné. Policie České republiky vymezuje čtyři základní charakteristiky, a to opakovanost, postupný nárůst intenzity, jasné rozdělení rolí a soukromí. Opakovanost znamená, že násilné chování není jednorázový, ojedinělý incident, ale naopak násilí často přetrvává dlouhou dobu a intervaly mezi jednotlivými útoky se zkracují (Policie České republiky, 2020, online).

Co se týče postupného nárůstu intenzity tak násilí začíná zpravidla psychickým terorem až později se přidává fyzické násilí, které směřuje proti lidské důstojnosti, proti zdraví a může vyústit až v útoky proti životu. Jasně rozdělené role znamenají, že je jasné dáno, kdo je pachatelem a kdo obětí. Tyto role se nikdy nezaměňují a často je obětí osoba, která je slabší než agresor. Charakteristika soukromí znamená, že k násilí dochází v soukromí společného obydlí, zpravidla beze svědků, avšak jednotlivé incidenty se mohou odehrávat i na veřejnosti (Policie České republiky, 2020, online).

Magdalenium, organizace pro oběti domácího násilí, udává další znak, a to mírný a nenápadný začátek. Často nemusí být násilí ze začátku vůbec rozpoznáno, až se stupňující se intenzitou pozná oběť i okolí, že se jedná o domácí násilí. Typickým znakem je i to, že postavení oběti a agresora je nerovnoměrné, pachatel má nad obětí značnou moc (Magdalenium, 2020, online).

Tím, že se domácí násilí odehrává ve velké míře v soukromí, tzv. za zavřenými dveřmi, je velmi těžké násilí odhalit. Oběti se často násilníka bojí, a proto nepodniknou žádné kroky k tomu, aby násilí ustalo. Nebývá výjimkou, že takovýto toxický vztah trvá i několik let. Také se stává, že když už okolí pojme nějaké podezření a ohlásí násilné chování na policii, policie se zasekne na tom, že nemá žádné důkazy, jelikož oběť pachatele brání, a tudíž je velmi obtížné agresora soudně postihnout (Magdalenium, 2020, online).

Organizace Acorus uvádí podobné znaky jako Policie České republiky, navíc však dodává znak pokračování násilí i po rozchodu. Dle jejich zkušeností násilí přetrvává i po odchodu oběti ze společného obydlí. Tato situace, ale nejvíce nastává v případech partnerského násilí, kdy má ohrožená osoba s násilníkem děti, které se poté stávají prostředkem dalšího týrání (Acorus, 2011, online).

Dalším znakem domácího násilí je, že probíhá v nekonečných cyklech. Cyklus můžeme rozdělit do čtyř fází. První fází je stupňování napětí, jedná se většinou o psychické týrání oběti. Druhou fází je násilí, kdy se k psychickému týrání většinou přidá i fyzické násilí. Třetí fáze se nazývá pokání, což znamená, že pachatel lituje svých činů a prosí o odpuštění, když oběť pachatelovi odpustí, následuje čtvrtá fáze, líbánky, což je období relativního klidu a naděje na změnu oběti. Poté opět následuje fáze první. Čím častěji se ale cyklus opakuje, tím více narůstá brutalita útoků a fáze pokání a líbánek se zkracují (Bednářová a kol., 2009, s. 11).

2.2 Příčiny domácího násilí

Příčiny domácího násilí mohou být různé. Ve většině případů se jedná o kombinaci více jednotlivých vlivů, a proto bývá obtížné naleznout konkrétní, hlavní příčinu. Ne každý člověk se, ale může stát agresorem nebo obětí domácího násilí. Existují určité rizikové faktory, které domácí násilí determinují (Intervenční centrum Ostrava, 2007, online).

Jedním z rizikových faktorů jsou osobnostní dispozice, ať už vrozené nebo získané. U násilných osob se často objevuje sklon k výbušnosti, sklon k agresivnímu jednání, neschopnost empatie, neschopnost sebekontroly, psychická nezralost atd. U obětí najdeme sklony k naučené bezmocnosti, adaptabilní chování, nebo nízké sebevědomí (Intervenční centrum Ostrava, 2007, online).

Dalším faktorem je přejímání vzorců chování z dětství, což znamená, že agresor byl v dětství sám obětí domácího násilí či bylo domácí násilí v rodině běžné. Taková osoba pak nevědomky přijme násilný způsob chování svých rodičů (nebo jiných vychovatelů) za normální, běžný a přenáší si tyto vzorce chování do své vlastní rodiny. Domácí násilí je pak tedy naučeným způsobem chování, agresor se v krizových situacích zkrátka neumí chovat jinak, než násilně (Intervenční centrum Ostrava, 2007, online).

Příčinou domácího násilí mohou být i sociálně patologické jevy, určité krizové sociální situace (např. dluhy, ztráta zaměstnání), které mohou domácí násilí zhoršovat, nebo ho v některých případech dokonce i spustit. Velký vliv má také závislost na drogách, alkoholu, hazardu apod. (Intervenční centrum Ostrava, 2007, online).

Další odborníci vidí příčiny domácího násilí například v přílišné intenzitě emocí mezi členy rodiny nebo v přežívání stereotypů. Mezi další rizikové faktory pak zařazují nerovnost pohlaví, chudobu, nezaměstnanost, etnické rozdíly, základní vzdělání, předešlé vztahy dotčené domácím násilím apod. Příčiny lze spatřovat i ve společnosti, která téma domácího násilí často toleruje a tabuizuje (Králičková, Žatecká, Dávid, Kornel, 2011, s. 7-8).

Z praxe odborníků vyplývá, že domácí násilí se v rodině často nekonečně opakuje přes jednotlivé generace. Často se např. stává, že žena, která byla v dětství týrána a zneužívána svým otcem, si v dospělosti najde partnera, který ji stejně jako dříve otec, týrá. Opustit nekonečný cyklus násilí není lehké a ohrožené osoby často potřebují zásah zvenčí od svého okolí nebo odborné instituce. Neřešené domácí násilí se někdy může vracet v pozdějším důchodovém věku, kdy týranou osobu nejdříve týrá partner a poté její děti (Intervenční centrum Ostrava, 2007, online).

2.3 Druhy domácího násilí

Stejně jako u příčin, tak i druhy domácího násilí mohou být různé a mohou se navzájem kombinovat, avšak násilné chování má vždycky za cíl oběť poškodit, zastrašit, ponížit a ublížit jí. Základními druhy domácího násilí jsou násilí psychické, fyzické, ekonomické, sociální a sexuální. Dále tyto formy můžeme ještě rozdělit na aktivní a pasivní (Ševčík, Špatenková, 2011, s. 47-52).

Do **psychického násilí** aktivního můžeme zařadit nadávky, urážky, ponižování, zesměšňování (i na veřejnosti), zastrašování, manipulaci, vytváření pocitu viny, citové vydírání či záměrné ničení osobních věcí oběti. Do psychického násilí pasivního patří mlčení, ignorace, neochota komunikovat, nebo nenaslouchání druhé osobě. Psychické násilí bývá nejčastější formou domácího násilí, zřejmě i proto, že je velmi obtížné toto násilí odhalit, jelikož nezanechává žádné zřejmé stopy, avšak zanechává stopy na psychice oběti. Oběť může mít poškozené sebevědomí, sebedůvěru a sebepojetí (Ševčík, Špatenková, 2011, s. 49).

Fyzické násilí aktivní má podobu bití, kopání, škrčení, řezání, pálení, fackování, kousání, třesení, svazování apod. Fyzickým násilím pasivním může být odepírání spánku nebo jídla, neposkytnutí pomoci, vyhýbání se, nepřítomnost (Bednářová a kol., 2009, s. 7). Následky fyzického násilí bývají nejvíce viditelné, protože oběť má po útoci modřiny, škrábance, jizvy, zlomeniny apod. a také je často nucena vyhledat lékařskou pomoc, což může napomoci k odhalení domácího násilí. Avšak fyzické násilí může vyústit až v přímé ohrožení života oběti (Ševčík, Špatenková, 2011, s. 49).

Pro **ekonomické násilí** aktivní je typické schovávání peněz nebo platební karty, vybírání účtu, absolutní kontrola nad příjmy a výdaji oběti, zneužívání věcí druhého nebo neoprávněné nakládání s nimi. Do ekonomického násilí pasivního spadá neposkytování finančních prostředků na chod společné domácnosti, odepírání prostředků, neposkytnutí finanční pomoci, zákaz docházení do zaměstnání nebo zákaz nakupování základních potřeb (např. jídlo, ošacení). Ekonomické násilí může vést k sociální izolaci oběti, protože ta se stává na agresorovi finančně závislá (Ševčík, Špatenková, 2011, s. 50).

Sociální násilí aktivní zahrnuje izolaci od přátel a rodiny oběti, nadměrnou kontrolu SMS zpráv, emailů, sociálních sítí, schovávání klíčů od bytu, zabraňování tomu, aby přicházely návštěvy, bránění oběti v odchodu z domu, kontrola toho, s kým oběť tráví čas, snaha oběť izolovat před světem. Do sociálního násilí pasivního patří odmítání doprovodu do společnosti, nepohlídání dětí, využívání dětí a jiných osob jako prostředek nátlaku, trest za odchod do společnosti jakoukoliv pasivní formou (např. ignorace, odmítání komunikace), rozhodování za oběť (Ševčík, Špatenková, 2011, s. 50).

Když ohrožená osoba ztratí kontakt s vnějším světem, nemá možnost o domácím násilí někomu říci a nemá možnost uvědomit si, že to, co zažívá není správné. U obětí potom dochází ke zkreslení vnímání reality, normou se stává každodenní násilí a pachatel postupně získává nad obětí čím dál větší moc a kontrolu. Také se často stává, že se oběť ze strachu sama stahuje ze sociálních kontaktů (Acorus, 2011, online).

Sexuální násilí aktivní má podobu znásilnění, vynucování sexu nebo jiné sexuální praktiky proti vůli oběti, napadání erotických částí těla, jednání s obětí pouze jako se sexuálním objektem. Sexuálním násilím pasivním je potom odepírání jakékoliv intimity. K tomuto násilí nejčastěji dochází mezi partnery či manžely (Ševčík, Špatenková, 2011, s. 50-51). Tato forma násilí je rovněž hůře rozpoznatelná a dokazatelná, protože nezanechává žádné viditelné stopy a odehrává se beze svědků (Acorus, 2011, online).

Jiní autoři ještě vymezují **emocionální násilí**, což je násilí orientované proti osobám, zvířatům nebo věcem, ke kterým má oběť kladný citový vztah. Do emocionálního násilí aktivního spadá napadání blízkých osob oběti (sourozenci, rodiče, děti, přátelé), likvidace domácích mazlíčků, ničení osobních věcí oběti jako jsou fotografie, dárky od blízkých osob či zděděné předměty. Do emocionálního násilí pasivního patří vyhrožování osobám blízkým oběti, vyhrožování likvidací domácích mazlíčků nebo vyhrožování zničením věcí oběti, využívání těchto osob, zvířat a věcí jako prostředku nátlaku (Magdalenium, 2020, online).

Zvláštní formou domácího násilí je potom stalking. Stalking znamená nebezpečné, nežádoucí pronásledování, obtěžování a vyhrožování, které se opakuje a je dlouhodobé. Jedná se o nechtěné kontaktování oběti prostřednictvím náhodných setkání, SMS zpráv, telefonních hovorů, posíláním dopisů apod. Stalker bývá až patologicky posedlý osobou, kterou pronásleduje, může se stát, že se pachatelova obsese přesune i na příbuzné nebo přátele oběti. Ke stalkingu dochází především mezi bývalými partnery (Ševčík, Špatenková, 2011, s. 51-52). Od roku 2010 je v České republice stalking neboli nebezpečné pronásledování, trestným činem (Zákon č. 40/2009 Sb., §354).

2.4 Oběti domácího násilí

Oběti domácího násilí může být kdokoliv, existují však určité predispozice typické pro oběti domácího násilí. Oběti se většinou stávají fyzicky či psychicky slabí jedinci, nevýrazní, úzkostní, precitlivělí, s nízkým sebevědomím, izolovaní nebo neurotičtí. Z hlediska pohlaví se násilné chování týká spíše mužů, avšak v poslední době přibývá i agresivních žen (Fischer, Škoda, 2009, s. 48-59). „*K domácímu násilí dochází ve všech sociálních vrstvách, nehledě na životní styl, vzdělání, věk, náboženské vyznání či etnický původ*“ (Králíčková, Žatecká, Dávid, Kornel, 2011, s. 9).

Mezi jednu z nejznámějších typologií obětí patří rozdělení, které ve své knize popisuje docentka Čírtková, avšak autorem této teorie je Egyptan Ezzat. A. Fattah (1929-). Zde je rozlišeno 5 základních typů obětí, jedná se o zúčastňující se oběť, nezúčastňující se oběť, provokující, latentní a nepravou oběť (Čírtková, 2004).

Zúčastňující se oběť má předchozí interakci s pachatelem, tzn. oběť a pachatel se znají ještě před samotným kriminálním činem, tím je ovlivněna pachatelova motivace. Tato situace nastává např. právě v případě domácího násilí či vražd. **Nezúčastňující se oběť** nebyla v předchozí interakci s pachatelem, nebyl zde žádný vzájemný vztah, a proto ani neměla možnost vnímat nějaké ohrožení či útok před samotným spácháním trestného činu. **Provokující oběť** zásadně podcenila danou situaci a sama svým jednáním přispěla ke spáchání trestného činu, tedy vyprovokovala pachatele. Často jsou takovéto typy obětí nevyrovnané osoby se sníženým sebeovládáním, avšak může se stát, že i klidná a vyrovnaná osoba pachatele vyprovokuje (např. při nesnesitelném ponižování).

Latentní oběť se stejně jako předchozí typy vyznačuje jakýmkoliv viktimgenními faktory, avšak problémem zde je, že tento typ oběti není veřejně známý, okolí neví, že se daný člověk stal obětí nějakého trestného činu. Obvykle je to z toho důvodu, že charakter deliktu je obtížně kontrolovatelný, nebo je pro oběť obtížné z důvodu emocionálních bariér kriminální jednání nahlásit. Tato oběť je také častá v případech domácího násilí. Posledním typem je **nepravá oběť**, ta se do své role dostala omylem, byla ve špatnou dobu na špatném místě. Útok primárně mířil na někoho jiného. Můžeme sem zařadit i oběť, která se domnívá, že na ní byl proveden trestný čin, avšak není tomu tak (Čírtková, 2004, s. 114-115).

Novotný a Zapletal uvádějí kategorie nejčastějších typů obětí. K popisu jednotlivých kategorií užívají určitá kritéria. Jedno z kritérií je **měřítko viny oběti**, to rozděluje oběti takto: **1. oběti, které si zavinily svou viktimizaci**, a to buď individuálně (např. když oběť agresora provokuje), nebo příslušností k rizikové skupině, která je hodnocena negativně (např. ženy prostitutky). **2. oběti, které si nezavinily svou viktimizaci**, a to buď individuálně (např. malé dítě), nebo příslušností k rizikové skupině, která je společností hodnocena pozitivně (např. policista) (Novotný, Zapletal, 2004, s. 148-149).

Dále popisují: **predestinovanou oběť** – osoba s vysokým stupněm viktimnosti, tzn., že má vysokou pravděpodobnost toho, že se stane obětí, **předstírající oběť** – osoba újmu pouze simuluje, inscenuje, **hypertrofující oběť** – osoba zveličuje skutečně utrpěnou újmu, **dobrovolnou oběť** – osoba vyslovila souhlas s poškozením (např. sadomasochistické hrátky), nebo dobrovolně trpí páchané násilí (nejčastější typ při domácím násilí), **oběť recidivistu** – osoba se stala opakovaně obětí násilí (např. prostitutky) a **skrytou oběť** – oběť, která zůstala utajena před policií a justičními orgány (Novotný, Zapletal, 2004, s. 148-149).

Existují různé skupiny toho, kdo může být obětí domácího násilí. Nejčastějšími oběťmi jsou **ženy** (až v 92 % - 98 % případech) (Acorus, 2011, online). Ženy jsou oběťmi domácího násilí především ze strany svých partnerů, avšak výjimkou nejsou ani případy, kdy jsou ženy týrány svými dětmi, nebo vnoučaty (Ševčík, Špatenková, 2011, s. 92).

Někteří odborníci popisují tzv. syndrom týrané ženy, což znamená, že se jedná o ženu, která je submisivní, má nízkou sebeúctu a sebevědomí, nemá sociální kontakty, takže je izolovaná, je materiálně a emocionálně závislá na svém partnerovi, trpí intenzivním pocitem viny, naučenou bezmocností a beznadějí, je přesvědčená, že si násilné jednání zaslouží, partnerovo chování omlouvá a věří ve změnu jeho chování a stydí se vyprávět o tom, co zažívá. V jiných zdrojích najdeme, že týrané ženy jsou ženy dvou tváří, navenek se na své okolí tváří pozitivně, optimisticky, vesele, nezávisle, ale ve skutečnosti trpí a žijí v strachu nebo v hněvu (Ševčík, Špatenková, 2011, s. 92).

Druhou nejčastější skupinou obětí jsou **děti**. Ty jsou asi tou nejzranitelnější obětí vůbec, jelikož děti se nedokáží a často ani nemůžou nijak bránit. Nemůžou od násilníka v rodině svévolně odejít a začít samostatně celou situaci řešit. Velice častými případy jsou situace, kdy je dítě svědkem domácího násilí (až 80 % veškerého domácího násilí se odehrává za jejich přítomnosti), což samozřejmě narušuje jejich zdravý citový, rozumový a mravní vývoj a zanechává v jejich psychice následky, které si odnáší do budoucího života. Negativními následky mohou být změny chování, problémy ve škole, poruchy spánku, poruchy pozornosti, psychosomatické problémy, snížené sebevědomí a sebeúcta, sebepoškozování apod. (Ševčík, Špatenková, 2011, s. 120-121).

V souvislosti s týráním dětí hovoříme o tzv. syndromu CAN (Child Abuse and Neglect) neboli syndromu týraného, zneužívaného a zanedbávaného dítěte. I děti, které jsou pouze svědky domácího násilí mohou trpět syndromem CAN, jedná se potom o nepřímou oběť domácího násilí. *„Za syndrom CAN je považována jakákoliv nenáhodná, vědomá či nevědomá aktivita rodiče, vychovatele, nebo jiné osoby vůči dítěti v dané společnosti nepřijatelná nebo odmítaná, která poškozuje tělesný, duševní i společenský vývoj dítěte, případně způsobuje smrt“* (Voňková, Spoustová, 2008, s. 129).

Trestní zákoník v §198 zmiňuje týrání svěřené osoby, což ochraňuje děti právě před násilným jednáním ze strany rodičů či jiných osob odpovědných za jejich výchovu (Zákon č. 40/2009 Sb.).

Podle ustanovení zákona o sociálně-právní ochraně dětí jsou přímou obětí domácího násilí děti, jejichž rodiče nevykonávají nebo zneužívají práva plynoucí z rodičovské odpovědnosti (Zákon č. 359/1999 Sb., §6, odst. a3). V dalším ustanovení najdeme, že sociálně-právní ochrana dětí se zaměřuje i na děti, na nichž byl spáchán trestný čin ohrožující jejich život, zdraví, svobodu, lidskou důstojnost, mravní vývoj nebo jmění, nebo je zde podezření ze spáchání takového činu (Zákon č. 359/1999 Sb., §6, odst. e).

Domácí násilí také ovlivňuje vztah dítěte k násilnému rodiči. Jsou 2 případy, jak se změní vztah mezi rodičem a dítětem po domácím násilí. První případ je, že dítě zůstane k agresivnímu rodiči loajální, zde může nastat problém, že přebere agresivní vzorec chování a naučí se pokládat násilí za vhodný způsob při řešení konfliktů a při běžné komunikaci. Druhým případem je, že se dítě postaví na stranu týraného rodiče, brání ho a odmítá jakýkoliv kontakt s agresorem. Zde se může stát, že se dítě při ochraně ohroženého rodiče stane také obětí domácího násilí (Ševčík, Špatenková, 2011, s. 120-121). Jiná situace nastává v případě, kdy je samo dítě agresorem. Tuto situaci podrobněji rozeberu v dalších kapitolách.

Dalšími oběťmi domácího násilí mohou být **muži**. Tyto případy však nejsou tak časté jako je to u žen a dětí. Opět k těmto případům nejvíce dochází v partnerských vztazích. Vzhledem k tomu, že muži a ženy mají odlišné tělesné proporce mívají muži odlišná a méně závažná zranění než ženy v obdobných situacích. Muži nemusí být vždy takovou obětí jakou se prezentují. Často se stává, že muži reagují na partnerčino násilí také násilím, takže se vlastně podílejí na vzájemném partnerském násilí a potom se jedná o tzv. italská manželství (Ševčík, Špatenková, 2011, s. 96-105).

Ševčík a Špatenková také říkají, že muži mohou být i násilnými osobami, které se z nějakého určitého důvodu veřejně prezentují jako oběť (Ševčík, Špatenková, 2011, s. 96-105). Typickým znakem pro tuto skupinu obětí je latentnost, málokterý muž veřejně přizná, že je týrán (pouze 2-5 %). Ze společenského hlediska je na muže jako na oběť nahlíženo s posměchem, je přeci společensky nepřijatelné, aby silný, hrdý muž byl týrán slabou ženou. Muži z těchto důvodů potom raději mlčí, než aby jim okolí vyčítalo, že jsou vlastně tzv. pod pantoflem (Acorus, 2011, online).

Další kategorií jsou **senioři**. K domácímu násilí na seniorech může docházet v partnerských vztazích, avšak nejčastějšími agresory bývají jejich děti a vnoučata. I tento typ násilí je velmi často latentní, senioři se stydí nahlásit na policii své vlastní děti a vnoučata a vyčítají si, že si za to vlastně mohou sami, jelikož oni je takhle vychovali nebo oni jsou jim na obtíž. Často jsou také na násilníkovi závislí, ať už finančně, zdravotně, nebo jinak, a proto se bojí násilí oznámit, jelikož by se pak o ně neměl, kdo jiný starat. Jindy zase domácí násilí ani nejsou schopni kvůli své nemoci rozpoznat. Jiným důvodem, proč domácí násilí neohlásí může být, že se obávají toho, že jejich výpověď bude zpochybněna v důsledku jejich věku.

Zvláštním druhem násilí na seniorech je nerespektování lidské důstojnosti, k němuž dochází zejména v institucionálních zařízeních jako jsou např. domovy důchodců a LDN (Ševčík, Špatenková, 2011, s. 126). Mezi seniory ve věku nad 65 let je 3-5 % týráno (Acorus, 2011, online).

Někteří autoři v souvislosti s domácím násilím páchaným na seniorech používají termín syndrom EAN (Elder Abuse and Neglect), tedy syndrom týraného, zneužívaného a zanedbávaného seniora. Zneužívání můžeme charakterizovat jako využívání důvěrného, blízkého vztahu se seniorem s cílem získání určitých výhod, obohacení se jeho majetkem nebo penězi či s cílem získat nad seniorem moc a vliv. Zanedbávání spočívá v neplnění povinností, v odpírání (např. jídla), opomenutí nebo selhání péče. To vše může mít za následek zdravotní ublížení nebo dokonce i smrt (Ševčík, Špatenková, 2011, s. 126-129). V trestním zákoníku najdeme ochranu seniorů pod skutkovou podstatou týrání svěřené osoby, stejně jako u dětí, která chrání seniory právě před takovýmto špatným zacházením (Zákon č. 40/2009 Sb., §198).

Poslední menší skupinou obětí jsou **zdravotně postižení**. Tato skupina je téměř neznámá, jelikož toto násilí je skryté a neexistují ani řádné statistiky o jeho výskytu. Oběti si často ani neuvědomují, že jsou týrány. Zdravotně postižení jsou velmi zranitelní, jelikož jsou odkázáni na péči násilníka a kvůli svému handicapu se nedokáží účinně bránit. Ty nejzávažnější případy, které se dostanou před soud, bohužel končí tragicky. Oběť na následky zranění při domácím násilí většinou podlehne (Acorus, 2011, online).

V souvislosti s domácím násilím se odborná literatura zmiňuje i o tzv. Stockholmském syndromu. Stockholmský syndrom je situace, kdy si oběť vytvoří kladný vztah k pachateli. V násilném vztahu může dojít k tomu, že se pachatel začne chovat laskavě, čímž u oběti vyvolá naději na změnu. Oběť po čase může být pachatelovi vděčná za to, že ji nechává na živu a stará se o ni (Kotková, 2014. s. 23).

2.5 Pachatelé domácího násilí

Pachatelem domácího násilí, stejně jako u obětí, může být kdokoliv. Někteří odborníci popisují charakteristické znaky. Jedná se například o nízkou sebeúctu, slabou funkci ega, nedostatečnou kontrolu impulsů, extrémní žárlivost, nepřiměřené reakce na stres či alkohol, používání sexu jako prostředku ke zvýšení sebevědomí nebo víru v tradiční a patriarchální rodinu. Násilníci mívají zpravidla dvojí tvář, okolí je vnímá jako pohodové, seriózní, milé, pečující osoby, avšak tito lidé doma odhalují svou druhou tvář, která je násilná a agresivní. Násilníci jsou velmi dobrými manipulátory, kteří dokážou velmi dobře kontrolovat své jednání (Králíčková, Žatecká, Dávid, Kornel, 2011, s. 8-9). Následující typologii pachatelů nemůžeme brát úplně doslova, jelikož každý člověk je jiný a není možné prokázat existenci typických rysů osobnosti, které by člověka předurčovaly ke kriminálnímu chování.

Netík ve své knize definuje určité typy pachatelů. Jedná se o socializovaný typ, nesocializovaný typ, intelektově deficitní typ, neurotický typ, deviantně socializovaný typ a typ s masivní psychickou poruchou (Netík, 1987, s. 5).

Čírtková také popisuje typy pachatelů. Uvádí 5 typů pachatelů, a to socializovaný, neurotický, psychopatický, mentálně nedostačivý a psychotický typ. (Čírtková, 2004, s. 68-74). **Socializovaný typ** vnímá Čírtková jako normální osobnost takovou, která se nijak neodlišuje od většinové společnosti, její myšlení a celkové chování je srozumitelné běžné populaci. Když tato osoba spáchá nějaký trestný čin, její reakcí je potom lítost, smutek, otřesené sebevědomí. Kriminální skutek je epizodického charakteru, následný kontakt i spolupráce s těmito typy pachatelů je dobrá. Tento typ reaguje hlavně na morální hlediska a na citové vazby k blízkým lidem (Čírtková, 2004, s. 69).

Neurotický typ je osoba s neurotickými poruchami. Tento pachatel může trpět zvýšenou úzkostí, dráždivou slabostí, depresi, hysterickými reakcemi, nutkavými vtíravými představami apod. Motivací ke kriminálnímu jednání jsou nevyřešené emocionální konflikty, které se nejčastěji vyskytují v rodině. Kriminální chování potom bývá protestem proti vlastní rodině, která ho nějakým způsobem rozrušuje (např. reakce na přehlížení otcem, rozmrzelost na matčinu dominanci, frustrovaná potřeba sociálního uznání, pocit viny apod.). Způsob provedení trestného činu je amatérský, zanechává zřetelné stopy, chaoticky utíká z místa činu atd. Tento typ pachatele je nejčastější právě mezi mladistvými a nezralými osobnostmi (Čírtková, 2004, s. 69).

U **psychopatického typu** má na kriminálním jednání značný vliv osobnost jedince. U tohoto typu pachatele velmi záleží na temperamentu, charakterových vlastnostech a rysech osobnosti, situační faktory u něj nehrají moc velkou roli. „*Výraz psychopatická osobnost je diagnostickým termínem. Jde o psychiatrickou diagnózu, která se používá pro jedince projevující se svéráznými, nápadnými a zvláštními způsoby chování a prožívání*“ (Čírtková, 2004, s. 71). Těmto osobám chybí některé vlastnosti, které běžnému člověku nejsou cizí (např. empatie), naopak některé emoce mohou být intenzivnější než u běžného člověka (např. vystupňovaná agresivita, přílišná výbušnost). Tento typ pachatele je nejproblémovější, co se týče policejního vyšetřování, soudního projednávání i výkonu trestu. Je to hlavně díky emocionální otupělosti, nefungují zde principy kladné stimulace, apelace na morální hodnoty či pocity viny. Tento typ pachatele je také velmi dobrým manipulátorem, projev dobré vůle druhé osoby hned otáčí k vlastnímu prospěchu (Čírtková, 2004, s. 71).

V odborné literatuře se ještě objevuje pojem sociopat, což je ale v podstatě označení pro některé formy psychopatie. Hlavní odlišnost spatřujeme v tom, že u sociopata zdůrazňujeme sociální hledisko, zatímco u psychopatů se klade důraz na vrozené a zděděné momenty (Čírtková, 2004, s. 71).

Dalším typem je **mentálně nedostačivý pachatel**. Pro něj je typická nízká úroveň inteligence. Trestná činnost, kterou spáchá je nepromyšlená, jednoduchá a přímočará. Často bývá pachatelem násilné trestné činnosti a sexuálních útoků proti neadekvátním objektům (děti, zvířata). Také může být zneužit k trestné činnosti, kterou vymyslí druzí a on se jen stane vykonavatelem nápadů. Co se týče policejního vyšetřování, je zde nebezpečí ovlivnitelnosti, jelikož tento typ pachatele má nízkou rozumovou úroveň, může se stát, že bezděčně přijme názory druhých a poté se přizná k činu, který ale nespáchal (Čírtková, 2004, s. 73).

Posledním je **psychotický typ**. Tento jedinec trpí nějakou podobou nejtěžšího duševního onemocnění neboli psychózou. Tento typ nejčastěji páchá násilnou trestnou činnost, činy mohou překvapit svou bizarností, brutalitou a nesrozumitelností, často pachatel nemá žádný důvod k tomu, aby trestný čin spáchal (např. pachatel zavraždí své děti, protože si myslí, že jsou roboti). Během soudního líčení je psychotická osoba většinou shledána znaleckým posudkem jako nepřičetná a je umístěna do příslušného nápravného zařízení či léčebny (Čírtková, 2004, s. 74).

2.6 Motivace pachatelů k páčání domácího násilí

Motivace pachatelů k páčání domácího násilí a obecně k dalším trestným činům mohou být různé. Jednou z motivací u mladistvých může být malé právní vědomí a touha brát spravedlnost do svých rukou, což souvisí i s nedůvěrou v prosazení práva. U domácího násilí bývá motivací pocit moci, nadvlády nad druhou osobou, msta za nějaké dřívější jednání, peníze či jiný majetek, nebo nesnášenlivost rodiče. Častou inspirací ke spáchání trestného činu může být i partner/partnerka mladistvého (Večerka a kol., 2004, s. 62).

„Motivaci můžeme také popsat jako proces zahájení a následné regulace činnosti, jejímž účelem je dosažení relevantního cíle - kýženého stavu (často doprovázeno pocitem spokojenosti)“ (Studium Psychologie, 2020, online).

Čírtková definuje termín motivace jako velmi důležitý pro forenzní psychologii. Motivace má velmi blízko ke kriminálnímu chování a zároveň se tyto dva pojmy prolínají. *„Rozborem motivace odpovídáme na otázku, proč se jedinec zachoval tak, jak se zachoval.“* Z toho vyplývá, že nám tento pojem může pomoci pochopit, proč se jedinec zachoval kriminálně, co ho k tomu vedlo. Motivace je zčásti uvědomované a zčásti neuvědomované dění, které se odehrává uvnitř člověka (Čírtková, 2004, s. 91-92).

S motivací souvisí pojem **motiv**, i když se na první pohled mohou zdát tyto dva pojmy stejné, není tomu tak. *„Motiv je pohnutka zaměřená na uspokojování určitých potřeb, je to jistá psychologická tendence narovnat určitý stav, který může pramenit z nedostatku nebo přetlaku“* (Studium Psychologie, 2020, online). Motiv tedy můžeme definovat jako uspokojení potřeby (např. má-li člověk hlad, tak se nají). Člověk si celý život vybírá z více možností, které ho dovedou k vytouženému cíli, vytoužené potřebě. Pokud se však stane, že je jedinec ve stresu, má emocionální vypětí, nebo je pod tlakem, může u něho dojít ke zkratkovitému jednání. V tom případě si jde jedinec za svým cílem tou nejkratší a nejjednodušší cestou a neohlíží se na následky, na to, jestli je tento způsob jednání ten nejvýhodnější (Holcr a kol., 2009, s. 65).

V těch nejvážnějších případech může domácí násilí páchané mladistvými vyústit až v paricidu. **Paricida** znamená vraždu jednoho z rodičů, případně obou. Konkrétněji potom patricida je vražda otce a matricida je pojem pro vraždu matky (Linedecker, 1994, s. 7).

Linedecker v knize popisuje různé případy paricidy. Z uvedených kazuistik můžeme odvodit několik motivů k tomu, aby dítě spáchalo vraždu na svých rodičích. Motivem ve většině uvedených případů byla msta, dále pak nesnášenlivost rodičů, ať už kvůli životnímu stylu (např. matka je prostitutka a mladistvý se za ni stydí a nesnáší ji kvůli této práci), nebo kvůli určité disciplíně, kdy rodič po svém dítěti vyžaduje nějaké chování a jemu se to nelíbí (Linedecker, 1994).

Jeden chlapec zastřelil svou matku, protože mu nedovolila hrát si venku, další chlapec zastřelil svého otce kvůli penězům a jiná dívka zabila své rodiče po tom, co jí dali pusu na dobrou noc. To jsou jen těžko uvěřitelné důvody. Za těmito zřejmými motivy se, ale skrývá spousta dalších, které lze vypátrat jen velmi těžko. Motivace mládeže k páchání domácího násilí či k vraždě je vždy individuální, většinou je zde více důvodů, nahromaděná zášť a dlouhodobé neuspokojování potřeb. Je zde mnoho faktorů, které hrají svou roli, od dětské nevyzrálosti až k nevyzrálosti mladistvého (Linedecker, 1994).

Gjuričová a kol. uvádějí, že některé děti mohou trpět tzv. narcistickou patologií, tzn. že jsou zaměřeny na vlastní potřeby, mají zvýšený pocit vlastní důležitosti a potřebu obdivu, zvláštní citlivost na kritiku a nedostatek empatie k druhým. Toto všechno může vést až k pocitům oprávněnosti vlastních zájmů i tehdy, když způsob jejich jednání vede k likvidaci toho, kdo jim stojí v cestě (Gjuričová a kol., 2000, s. 25).

Někteří autoři uvádějí klasifikaci vražd podle dominujícího motivu. Jedná se o tyto motivy: žárlivost, msta, nenávisť, zisk, vyhnutí se trestní odpovědnosti, dosažení sexuálního uspokojení, odstranění nepohodlné osoby a jiné (Kuchta, Válková, 2005, s. 388).

Kuchta a Válková ještě ve své knize uvádějí motivaci vražd podle Douglase (Kuchta, Válková, 2005, s. 389). Douglas uvádí:

- erotomanií motivovanou vraždu;
- domácí vraždu spontánní/domácí vraždu inscenovanou;
- vraždu v konfliktu nebo sporu;
- vraždu autority;
- vraždu ze msty;
- vraždu nespecificky motivovanou;
- extremistickou vraždu (politický, náboženský nebo sociálně-ekonomický extremismus);
- vraždu ze soucitu nebo hrdinství;
- vraždu rukojmí.

3 Charakteristické aspekty kriminality mládeže

V této kapitole uvádím, jaké specifické znaky má kriminalita dětí a mládeže. Když se zaměříme na odlišnosti kriminality mládeže, může nám to pomoci při její prevenci. Jedním ze specifických znaků je, že **kriminalita mládeže má vysokou míru latence**. Tento bod může souviset i s vyšší tolerancí společnosti vůči méně závažným trestným činům, jelikož méně závažných činů, jako jsou krádeže a vandalismus, se mládež dopouští nejčastěji a málokdy je jejich kriminální jednání oficiálně registrováno. Společnost často bere kriminální chování dětí jako normální, vývojově podmíněný jev, avšak platí to jenom do určité míry. Co se týče pohlaví, tak **trestné činnosti se dopouští více chlapci než dívky**, a to především v oblasti závažných násilných činů (Kuchta, Válková, 2005, s. 269-270). Dále mladiství často páchají trestnou činnost ve skupinách a jsou neschopni odložit uspokojení svých potřeb na pozdější dobu. Chtějí dosáhnout svým cílům tady a teď, protože žijí tady a teď. Často má jejich kriminální jednání epizodický charakter, tzn. v dospělosti již nepáchají žádnou trestnou činnost, avšak toto není pravidlem. Posledním aspektem dle autorů je, že podstatnou část kriminality provádí **jen velmi malá skupina tzv. intenzivních pachatelů**. Trestné činy mladistvých se od dospělých odlišují především nedokonalou přípravou, neúměrnou tvrdostí, nedostatkem zkušeností, nepečlivostí v odstraňování důkazů, mladiství také často jednají pod vlivem alkoholu nebo jiných drog a jednají emotivněji než dospělí a často se se svým jednáním svěřují dalším osobám (Kuchta, Válková, 2005, s. 271-273).

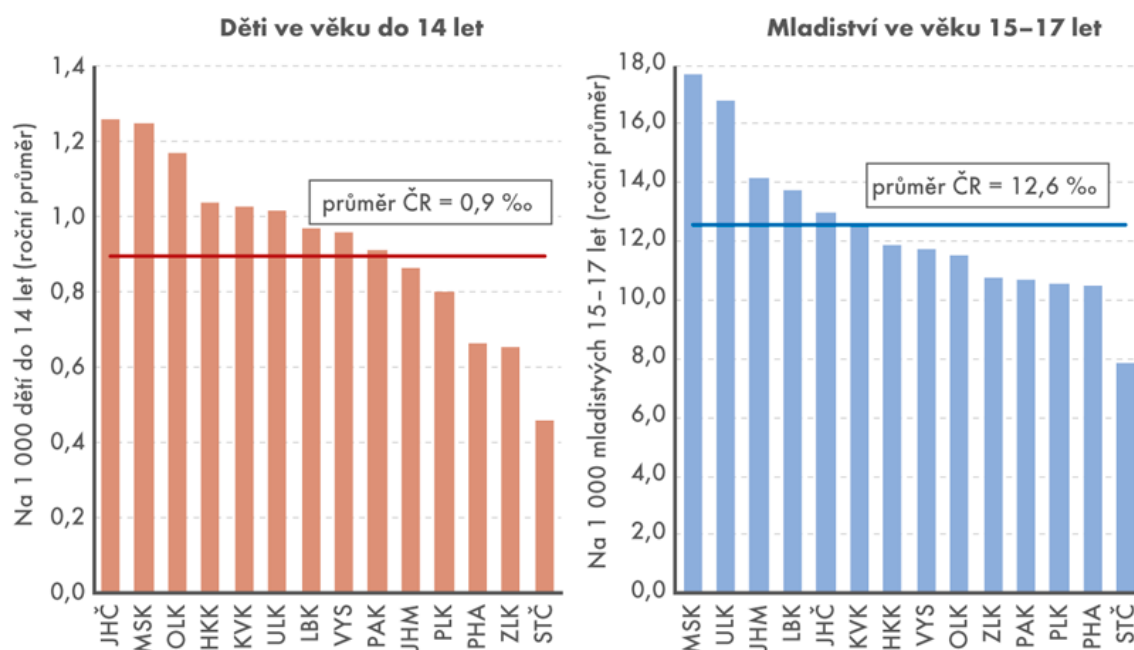
3.1 Vývoj násilné a ostatní kriminality u mladistvých

Násilná trestná činnost mladistvých v ČR

Násilná kriminalita je pojmem kriminologickým, nikoli pojmem právním. Řadíme ji k nejzávažnějším druhům kriminality. Do násilné trestné činnosti zahrnujeme činy jako jsou vražda, loupežné přepadení, nebezpečné vyhrožování, brání rukojmí, úmyslné ublížení na zdraví, vydírání, týrání svěřené osoby, únos, opuštění dítěte a další druhy násilného jednání. Společným znakem násilné kriminality je poškození někoho nebo něčeho (Čírtková, 2004).

Nejzávažnějším trestným činem v této kategorii je vražda, avšak i ostatní činy jsou závažné. Domácí násilí, které mladiství páchají může skončit i vraždou, avšak toto se naštěstí stává pouze v krajních případech. Populace dětských vrahů je naštěstí stále malá a u nás v České republice je jevem výjimečným. Podle policejních statistik účast dětí a mladistvých na vraždách stagnuje, čísla se pohybují kolem 2 činů za rok. Důvody pro jejich jednání bývají různé a často jsou velmi triviální. Jejich počinání bývá vysvětlováno mj. i tím, že dítě nechápe konečnost smrti (Čírtková, 2004).

Podle policejních statistik zjišťujeme, že zjevná násilná kriminalita mládeže rok od roku klesá. Může tomu tak být ze dvou důvodů, buď kriminalita mládeže obecně klesá, mladiství páchají méně trestné činnosti, anebo se kriminalita stává více latentní. Velký vliv na tuto situaci může mít i demografický vývoj, kdy se populačně početnější generace staly již dospělými. To, že kriminalita mladistvých klesá je bohužel vyváženo narůstáním brutality a zákeřnosti násilných trestných činů. K prosinci roku 2020 bylo zaznamenáno 12 247 případů násilné kriminality, z toho bylo 348 případů spácháno právě mladistvými (Statistika kriminality 2008-2020, online).

Graf 1 – Vývoj násilné kriminality mládeže 2012-2016 (Statistika kriminality
- Policejní prezidium ČR)

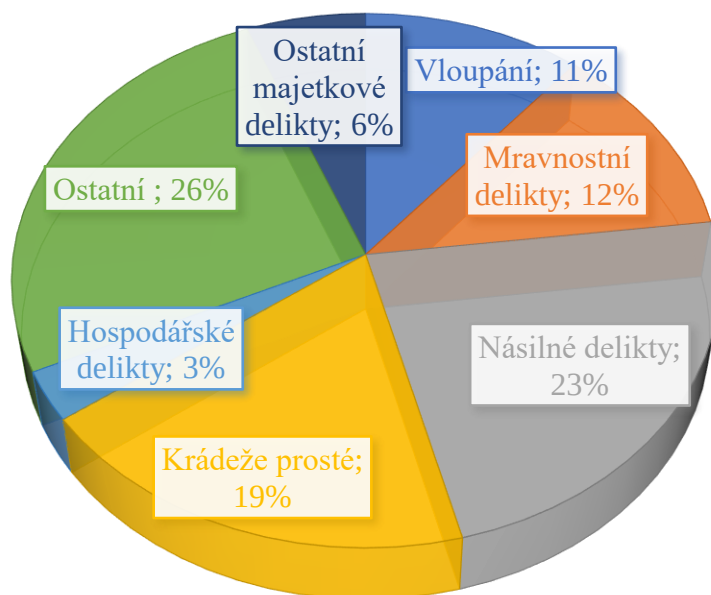
Ostatní trestná činnost mladistvých v ČR

Obecně můžeme říci, že u mladistvých pachatelů převládá majetková trestná činnost. Nejčastěji se mládež dopouští krádeží věcí, které momentálně potřebují, nebo které se jim líbí a chtějí je mít. Jak jsem již zmínila výše, je to z toho důvodu, že mladiství bývají často netrpěliví a chtějí uspokojit své potřeby hned. Podle policie se nejčastěji jedná o krádeže věcí z aut, krádeže aut, podvody, krádeže kol, vloupání do víkendových chat, vloupání do bytů, zpronevěru, krádeže v bytech, vloupání do obchodů, nebo vloupání do restaurací. Věci získané krádežemi potom buď sami užívají, nebo je prodávají a za získané peníze si koupí to, po čem touží (Matoušek, Kroftová, 2003, s. 148). Dalšími trestnými činy, které mladiství nejčastěji páchají jsou např.: vydírání, omezování osobní svobody, porušování domovní svobody, znásilnění, pohlavní zneužití, neoprávněné užívání cizí věci, poškozování cizí věci, výtržnictví, sprejerství, ublížení na zdraví z nedbalosti, týrání zvířat apod. (Matoušek, Kroftová, 2003, s. 148).

K prosinci roku 2020 bylo registrováno 378 případů krádeží prostých a 165 případů krádeží vloupáním. Dále sem patří mravnostní trestná činnost, ta oproti jiným deliktům v posledním letech nepatrně stoupá. Zde bývá nejčastější důvod ten, že mladiství zahajují předčasný pohlavní styk, byť se jedná o dobrovolnou činnost je pohlavní styk dětí pod 15 let trestným činem. K prosinci roku 2020 bylo registrováno 188 případů mravnostních deliktů (Statistika kriminality 2020, online). V roce 2020 bylo celkově spácháno 10 364 trestných činů mladistvými. Oproti roku 2019 počet klesl o 1 771 případů, jelikož v roce 2019 činil počet 12 141 případů. Celkově tedy můžeme současný stav kriminality mladistvých hodnotit jako příznivý, pozitivně se vyvíjející (Statistiky kriminalistiky 2019-2020, online).

Po roce 1989 došlo k dynamickému zvýšení počtu stíhaných mladistvých pachatelů, ale stejně tak se zvedl i počet stíhaných dospělých pachatelů. Do jisté míry to může souviset s demografickým vývojem v zemi, otevřely se hranice, přišlo k nám spoustu cizinců apod., avšak nelze zde hledat nějakou zásadnější příčinu (Večerka a kol., 2004). Avšak jak jsem již zmínila, tento trend v posledních letech klesá.

VÝVOJ OSTATNÍ TRESTNÉ ČINNOSTI MLADISTVÝCH V ROCE 2020

Graf 2 – Vývoj ostatní trestné činnosti mladistvých v roce 2020 (vlastní na základě dat z Policejní statistiky)

4 Teorie vysvětlující násilné chování mladistvých

Dle mého názoru je velmi důležité řešit příčiny kriminálního chování, jelikož když zjistíme příčiny, můžeme se zabývat prevencí a také zvolit správný způsob řešení problémů delikventní mládeže. V následujících podkapitolách rozeberu 3 hlavní zastřešující teorie sociálních deviací, a to biologické, psychologické a sociální teorie. Obecně lze říct, že existuje mnoho faktorů, které ovlivňují kriminální jednání, všechny teorie se navzájem prolínají a je těžké přesně určit, která teorie za vzniklé kriminální chování může. Například odlišit biologické příčiny od vlivu rodiny je velmi obtížné (i špatné rodinné prostředí může být vrozenou dispozicí). V současné době se nejvíce přihlíží k multifaktorovým teoriím, což vlastně znamená, že rozhodujících je více faktorů a jeden bez druhého by kriminální jednání vůbec nemusel vyvolat.

4.1 Biologické teorie

Biologické teorie patří mezi nejstarší teorie vůbec. Nejvíce se zastávaly v 19. století. Pro tyto teorie je typické, že příčiny kriminálního chování nalézají v genetických, anatomických a fyziologických faktorech. Biologické teorie potom výchovu ani sociální prostředí nepovažují za důležité, pouze dědičné predispozice determinují další vývoj člověka (Kraus a kol., 2010, s. 14).

Typ rozeného zločince, tuto teorii studoval a zpracoval Cesaro Lombroso (1853-1909). Lombroso byl italským soudním lékařem, který patřil do italské antropologické školy. Ta ve své době byla tou nejpopulárnější, která zastávala názor vrozených dispozic. Lombroso ve svém díle *Zločinný člověk* zkoumal určitý počet vězňů a poté vymezil typ rodilého zločince podle fyziologických znaků a typických stigmat, kteří vězni měli. Rodilý zločinec se od normálních lidí odlišuje především tvarem lebky, ta je menší s ustupujícím čelem, silnou čelistí a orlím zahnutým nosem (Kraus a kol., 2010, s. 14–15). Dále Lombroso zkoumal uši, tváře, rty, zuby, vlasy, vousy a další tělesné konstitute a došel k názoru, že zločinec má delší paže, chladný pohled a je citlivější na meteorologické změny. Těmto anomálním tělesným znakům přisuzoval odpovídající mentální vlastnosti jako citovou oploštělost, snížené vnímání bolesti, sklon k požívání alkoholu, zvýšenou agresivitu apod. (Novotný, Zapletal, 2004, s. 79-80).

Mimo rozeného zločince Lombroso ještě rozeznával příležitostné zločince, zločiny z vášně, kriminální epileptiky a morálně patologické delikventy. Tímto vymezením položil základy pro typologii pachatelů. Přestože nejvíce kladl důraz na vrozené predispozice, později začal uznávat i společenské, ekonomické, nebo přírodní činitele (Novotný, Zapletal, 2004, s. 79-80). Podobné antropologické výzkumy jako Lombroso, prováděl i Ernest A. Hooton (1887-1954), ten došel k závěru, že existují určité fyzické znaky a anomálie, které delikventy odlišují od normální populace. Zjistil, že vězni jsou morálně, intelektuálně, morfologicky i geneticky degenerovaní, avšak jeho teorie byla brzy odmítnuta (Komenda, 1999, s. 80).

Konstituční teorie, největším zastáncem této teorie byl Ernst Kretschmer (1888-1964). Co se týče konstituční teorie, tak ta je založena na tom, že deviantní chování souvisí s tělesnou konstitucí. Kretschmer vymezil 3 základní typy podle stavby těla (astenik, atletik, pyknik) a přiřadil jim určité psychické vlastnosti. Astenik je štíhlý a vysoký, často bývá uzavřený sám do sebe, precitlivělý nebo naopak citově chladný až cynický, není příliš aktivní, má sklony ke schizofrenním chorobám, nejčastěji páchá majetkovou trestnou činnost. Atletik má svalnatou postavu, široká ramena a hrudník, tento člověk bývá lhostejný, netečný, výbušný, má sklony trpět epilepsií, nejčastěji páchá násilnou trestnou činnost. Pyknik je mohutný, má sklony k tloustnutí, má větší objem břicha a hrudníku, je středně vysoký, je veselý, vtipný, dobrosrdečný, má sklony k maniodepresivním poruchám, nejčastěji páchá hospodářskou trestnou činnost (Kraus a kol., 2010, s. 15).

Kretschmerem se inspiroval a navázal na něj William H. Sheldon (1898-1977). Sheldon narozdíl od Kretschmera zkoumal fotografie lidských těl z různých úhlů pohledu a na základě toho dospěl ke 3 konstitučním typům (endomorf, ektomorf, mezomorf) a také jim přiřadil určitý temperament a stupeň mentální úrovně. Endomorf se vyznačuje mělkostí a oblostí tvarů, je pohodlný, společenský, družný, má rád jídlo a pití. Ektomorf je hubený, křehký, má lineární tvary, je senzitivní, bystrý, introvertní, rychle reaguje, někdy mu chybí sebeovládání. Mezomorf má muskulární a svalnatou postavu, je impulzivní, agresivní, výbušný, extrovertní, bezohledný, citově labilní, jedná bez zábran, má zálibu v dobrodružstvích. Tento typ má nejbližší k deviantnímu jednání (Kraus a kol., 2010, s. 15).

Teorie mentální nedostačivosti, představitelem této teorie byl Henry H. Goddard (1866-1957). Goddard se zaměřoval na mentálně retardované a byl přesvědčený, že nízká mentální úroveň je spojena s delikvencí. Provedl výzkum šesti generací dvou odlišných větví jednoho rodu. V obou rodinách byl stejný biologický otec, ten zplodil s chudou, mentálně retardovanou dívkou syna a tím započala nemanželská linie rodu. Poté si vzal vzdělanou a bohatou ženu, se kterou založil linii manželskou. Obě linie byly srovnávány a zjistilo se, že v nemanželské linii se více objevovala mentální retardace, degenerace a antisociální jedinci (Fischer, Škoda, 2009, s. 30). Goddard zjistil, že se nedědí kriminalita, ale slabomyslnost a díky ní se slabomyslní jedinci stávají rizikovější vůči kriminálnímu chování. Goddard však ve studii nepřihlédl k odlišným sociálním vlivům a životním podmínkám potomků, takže zde vliv biologických činitelů nebyl jasně prokázán (Novotný, Zapletal, 2004, s. 81-82).

Biosociologická teorie, významnou osobností, která byla zastáncem této teorie byl Enrico Ferri (1856-1929). Biosociologická teorie vysvětluje vznik kriminálního chování jako kombinaci individuálních biologických faktorů s vlivem vnějšího prostředí. Ferri vysvětloval zločin jako následek určitých faktorů, které rozdělil do 3 skupin. 1. antropologické faktory (věk, pohlaví, organická stavba těla), 2. fyzické faktory (podnebí, klima, etnikum), 3. sociální faktory (populační vývoj, migrace, náboženství, zvyky atd.). Ferri tedy zločin nepovažuje za izolovaný čin, ale za důsledek vrozených a příležitostných podnětů neboli za produkt fyzického a sociálního prostředí. Podle něj přítomnost jednoho nebo více faktorů předurčují člověka k páchání trestných činů (Komenda, 1999, s. 81).

Ferri byl žákem Lombrosa a rozšířil jeho typologii zločinců na 5 kategorií (Kraus a kol., 2010, s. 16):

- rození zločinci (s vrozenými biologickými dispozicemi);
- duševně nemocní zločinci (patologická motivace zločinnosti);
- zločinci ze zvyku (kombinace vrozených dispozic a vlivu sociálního prostředí);
- zločinci z afektu (zločin vznikl v afektu);
- příležitostní zločinci (situační okolnosti).

Genetické studie a adopční teorie, těmito teoriemi se zabývali manželé Sheldon a Eleonora Glueckovi. Glueckovi prováděli dlouhodobé srovnávací výzkumy, zkoumali recidivisty, muže, ženy i mladistvé. Navazovali na Sheldonovu konstituční typologii a zjistili, že výraznou roli v kriminálním chování hrají emocionální vazby s rodiči a laxní výchova (Fischer, Škoda, 2009, s. 31).

Dále tyto teorie analyzoval Karel O. Christiansen, ten zkoumal jednovaječná dvojčata a zjistil, že u monozygotních dvojčat je až 3x větší shoda v kriminálním jednání než u dizygotních. Dalším autorem byl Sarnoff A. Mednick, ten zkoumal trestnou činnost u adoptovaných dětí. Tam, kde byl biologický otec trestaný, byla větší pravděpodobnost delikventního jednání dítěte než u trestaného adoptivního rodiče. Sourozenci, kteří byli adoptováni do různých rodin a nebyli v kontaktu se svým biologickým delikventním otcem se ve valné většině stejně sami dopouštěli trestné činnosti. Mednickova teorie však platila převážně pro nenásilné delikty, sám Mednick později připustil, že značnou váhu má i prostředí, v němž jedinec vyrůstá (Fischer, Škoda, 2009, s. 31).

Biologické teorie tedy zahrnují, jak jsem již zmínila výše, vrozené dispozice (=dědičnost), které ovlivňují např. sebekontrolu nebo hyperaktivitu. Dědičná je i psychopatie. Psychopatie se u mladistvých zjišťuje těžko, jelikož může být zaměnitelná za bouřlivé dospívání. Hlavním znakem této poruchy je stálá nerovnováha ve skladbě osobnostních vlastností, která se projevuje už od dětství. U psychopata jsou typické opakované stereotypní konflikty v sociálním prostředí (Matoušek, Kroftová, 2003, s. 31).

Dále do biologických faktorů patří pohlaví, muži se dle statistik dopouštějí kriminálního chování mnohem častěji než ženy, důvodem je mužský hormon testosteron, který způsobuje vyšší agresivitu. Dalším faktorem je věk, velkou část kriminality páchají lidé ve věku 18-30 let, důvodem je, že mladí dospělí ještě nejsou dostatečně psychicky vyzrálí. Pohlaví a věk osoby má největší vliv na jeho kriminální chování (Matoušek, Kroftová, 2003).

4.2 Psychologické teorie

Psychologické teorie vycházejí z psychiatrických nebo psychoanalytických a behaviorálních tradic. Psychopatologie považuje deviaci za nemoc, tedy za něco, co je potřeba léčit (Kraus a kol., 2010, s. 16).

Psychoanalytické koncepce, tyto teorie se opírají především o učení Sigmunda Freuda (1856-1939), avšak sám Freud se deviantním chováním moc nezabýval. Freud se zabýval hlavně otázkami pudů, a to sexuálním a destruktivním pudem, říkal, že pokud je některý z pudů potlačovaný, může dojít ke konfliktu a u člověka se poté může rozvinout určitá psychóza. Naopak pokud člověk své pudy nepotlačuje, společnost ho začne označovat jako devianta. Pokud své pudy potlačuje a je konformní vůči společenským normám, stává se člověk deviantním vůči své vlastní přirozenosti (Mühlpachr, 2001, s. 12).

Psychologická teorie Richarda L. Jenkinse, tato teorie vychází z Freuda, a to konkrétně z jeho struktury osobnosti (id, ego, superego). Jenkins (1951-2012) vytvořil 3 základní typy špatně uspořádané struktury psychiky osobnosti:

- nesocializovaný agresivní typ – neposlušný, hlučný, násilný, má destruktivní sklony, je zde velmi obtížná resocializace;
- socializovaný agresivní typ – méně nepřátelský, není tolik agresivní, má rád anonymitu, resocializace jde zde možná;
- úzkostný typ – uzavřený, velmi introvertní, neurotický, trpí záchvaty úzkosti a strachu.

H. C. Quay k němu ještě později připojil 4., a to nezralý typ, ten se vyznačuje hyperaktivitou, roztržitostí, nesoustředěností, je impulzivní a může se tak často dostávat do konfliktu s normami (Kraus a kol., 2010, s. 17).

Teorie frustrace a agrese, hlavním představitelem této teorie je John Dollard (1900-1980). Dollard spojoval psychoanalýzu s behaviorismem a tvrdil, že člověk má určité vrozené instinkty, které zásadně ovlivňují jeho vývoj. Společenské prostředí, ve kterém jedinec vyrůstá brání svobodným vnitřním projevům, to vyvolá frustraci, která se může uvolňovat v agresivním jednání, poté se jedinec zklidní (Kraus a kol., 2010, s. 17).

Teorie Johna Bowlbyho, Bowlby se také zabýval psychoanalýzou a behaviorismem. Deviantní jednání vysvětluje z hlediska rané socializace, v té se vytváří postoje vůči normám a hodnotám ve společnosti. Děti, které trpí nedostatkem mateřské lásky v raných letech se později stávají chronickými delikventy. Tento problém je zřetelný hlavně u nechtěných dětí a dětí z dětských domovů (Kraus a kol., 2010, s. 17).

Eysenckův model osobnosti, tuto teorii zpracoval Hans J. Eysenck (1916-1997). Eysenck vycházel z poznatků, že psychologické vlastnosti vytvářejí určité syndromy, které mohou být charakteristické pro určitý okruh lidí. Model osobnosti zkoumal ve dvou rovinách, a to z pohledu extroverze a introverze a z pohledu emoční lability a emoční stability. Například emocionálně stabilní extrovert má blízko k deviantnímu chování, protože je bezstarostný a lehkomyšlný (Kraus a kol., 2010, s. 18).

Teorie sociálního učení, hlavním představitelem této teorie je Albert Bandura (*1925). Bandura považuje sociální učení za rozhodující prvek vedoucí ke strukturované osobnosti. Velký význam připisuje imitaci a identifikaci, což znamená, že dítě napodobuje a identifikuje se s takovým chováním, jaké vidí ve svém okolí. Prováděl výzkumy, které se týkaly násilí v rodině. Tam, kde rodiče používali násilí při řešení sporů a konfliktů bylo zjištěno, že obdobně jednaly jejich děti. Násilné vzory se tedy předávají z generace na generaci. D. Abrahamsen dodává, že absence a poruchy citových vazeb v rodině jsou faktory, které ovlivňují juvenilní delikvenci. Delikventní mládež se na sebe snaží upozornit (Kraus a kol., 2010, s. 18).

Teorie odlišného kognitivního stylu, tuto teorii razili G. D. Walters a T. W. White. Zkoumali delikventní recidivisty a na jejich základě vytvořili model 8 primárních charakteristik (orientace na moc, extrémní sebedůvěra, pocit privilegovanosti, lenost, uvažování, diskontinuita, neschopnost zvažovat důsledky vlastního jednání, oprávněnost k nedodržování zákonných norem) (Komenda, 1999, s. 82).

Teorie charakteru a temperamentu, touto teorií se zabýval C. R. Cloninger. Tato teorie se podobá teorii odlišného kognitivního stylu, předpokládá specifické reakce v souvislosti s určitými osobnostními rysy jedince. Mezi tyto specifické rysy patří: vyhledávání nového, vyhýbání se poškození, vytrvalost, sebeřízení, spolupráce, sebezpřesah (Komenda, 1999, s. 83).

Teorie morálního vývoje, těmito teoriemi se zabývalo více autorů. Jedním z nich byl Jean Piaget (1896-1980). Teorie morálního vývoje spojuje kriminální chování s morálkou a s vývojem morálního života. Piaget popisoval 2 základní stádia morálního vývoje, a to heteronomní (jednání je určováno postupně přebíranými normami) a autonomní (jednání je určováno zvnitřněnými vlastními normami). Dalším autorem, který se těmito teoriemi zabýval byl Lawrence Kohlberg (1927-1987). Ten rozlišoval 3 základní stádia morálního vývoje člověka, a to předkonvenční, konvenční a postkonvenční, později tyto 3 základní stádia ještě rozšířil. První stádium je typické pro dítě, které si normy teprve osvojuje, ve druhém stádiu si člověk postupně zvnitřňuje dané normy a v posledním stádiu si člověk normy už osvojil a je schopen se jimi řídit. Značná část lidí však do posledního, postkonvenčního stádia nikdy nedospěje. Uvažování většiny delikventů odpovídá předkonvenční morální úrovni. Samotný fakt nízké morální úrovně však nemusí automaticky znamenat deviantní chování, důležité jsou i další faktory sociální povahy (Kraus a kol., 2010, s. 17-18).

Dalšími faktory, které patří do psychologických teorií a ovlivňují chování člověka jsou rysy osobnosti, jako např. impulzivita, ta je nejvýraznější právě u mladistvých pachatelů, ti většinou moc nedomýšlí důsledky svého jednání. Dále sem patří sebehodnocení (delikventi mají většinou nízké sebevědomí, nevěří si), empatie (ta je nižší než u běžných jedinců), ventilování emocí, komunikační dovednosti a způsob řešení konfliktů, temperament (ten je vrozený, ale dá se modifikovat), mentální schopnosti, inteligence nebo poruchy osobnosti. Všechny tyto faktory však nemůžeme považovat za směrodatné, jelikož každý člověk je jiný a na každého působí něco jiného (Matoušek, Kroftová, 1998). Ze studií mladistvých vyplývá, že uvěznění mladiství mají sníženou sebekontrolu, nižší odpovědnost za své chování, jsou méně přátelští a zralí a méně tolerují chování jiných lidí (Matoušek, Kroftová, 2003, s. 61).

4.3 Sociální teorie

Sociální teorie nahlíží na deviantní chování jako na společenský problém, tzn., že za deviantní jednání člověka může společnost. Deviace tedy vzniká jako produkt patologického sociálního prostředí, v němž jedinec vyrůstá a žije (Kraus a kol., 2010, s. 18).

Teorie sociální anomie, touto teorií se zabýval Émile Durkheim (1858-1917). Říkal, že *„společenské jevy existují nezávisle na individuálním vědomí a dokud člověk žije v souladu s kolektivním vědomím a přizpůsobuje se, nemusí mít obavu z užití donucovací moci.“* Zločin je dle něj přirozená součást života a nelze se mu vyhnout. Neexistuje žádná společnost, ve které by se zločin nevyskytoval. Durkheim považoval kriminální jednání za nutné, protože souvisí se základními podmínkami každého společenského života. Účelem trestu poté není léčit, ale symbolicky sdělovat, že toto chování je ze strany společnosti nežádoucí. Můžeme říci, že trest vlastně není určen provinilci, ale členům společnosti jako výstraha (Kraus a kol., 2010, s. 19).

Durkheim popisoval i tzv. sociální solidaritu, což vlastně znamená společenskou soudržnost. Pokud lidé spolupracují a sjednocují se, společnost funguje normálně. Pokud tomu tak není, narůstají sociálně patologické jevy a ty mohou vyústit v sociální anomii. Sociální anomie je dle Durkheima stav, kdy dochází k rozkladu sociálních norem, přestávají platit zákony a pravidla soužití, nastává stav bezzákonnosti, stav dezorientace, chaos, anarchie. Anomie vždy vzniká jako důsledek náhlých ekonomických zvratů a změn (např. válka, hospodářská krize). Durkheim spojoval anomii především se sebevraždami. Byl první, kdo spojoval sebevražedné jednání s ekonomickým stavem společnosti. Rozlišoval 3 druhy sebevražd, a to egoistickou (důsledek osamělosti), altruistickou (sebeobětování) a anomickou (důsledek společenských otřesů) (Kraus a kol., 2010, s. 19).

Dalším, kdo se zabýval teorií sociální anomie byl R. K. Merton (1910-2003). Tento autor navazoval na Durkheima a tvrdil, že „*sociální deviace není výsledkem patologické osobnosti, ale je produktem struktury společnosti a její kultury.*“ Odmítal však Durkheimovo tvrzení, že člověk je od přírody ovládán vášněmi. Dále tvrdil, že každá kultura ve společnosti vytváří institucionalizované vzory chování a vymezuje legitimní prostředky a způsoby jednání, vedoucí k dosažení společensky žádoucích cílů. Pokud se ale stane, že jedinec těchto cílů nemůže legitimně dosáhnout, dochází ke konfliktu se sociální realitou a výsledkem je anomie. Merton popisuje anomii jako stav, kdy jsou obecně přijaté cíle v rozporu se společensky schválenými způsoby k jejich dosažení.

Na tomto základě vytvořil 5 adaptivních mechanismů (Fischer, Škoda, 2009, s. 35-36):

- Konformisté – ti přijímají kladně cíle i prostředky k jejich dosahování (++).
- Inovátoři – ti přijímají cíle, ale nelegitimními prostředky (+-).
- Ritualisté – ti odmítají všeobecně přijímané cíle, ale podřizují se daným normám (-+).
- Odpadlíci (retreatisté) – ti odmítají cíle a zároveň se odmítají podřizovat daným normám (např. opilci) (--).
- Rebelové – ti mají podobný postoj jako odpadlíci, ale mají snahu něco měnit a snaží se nahradit staré cíle a prostředky novými.

Teorie sociální dezorganizace, tato teorie je spojována s tzv. chicagskou sociologickou školou, ta se zabývala především sociální ekologií. Tato teorie vidí lidskou společnost jako živý organismus, který se od ostatních živočišných forem liší kulturou a vytvořenými pravidly. Společnost je diferencovaná a díky tomu dochází ke střetu různých subkultur. Zločinnost a deviantní jednání ve společnosti jsou spojovány se sociální situací, např. kriminalita se týká především chudinských čtvrtí. Dle této teorie můžeme říci, že zločinnost je produktem špatného prostředí a záleží na tom, jak na porušování norem okolí zareaguje. V městském prostředí lidé akceptují jiné normy než na venkově a jinak reagují na jejich porušování (Kraus a kol., 2010, s. 20).

K hlavním představitelům této teorie patří Florian Znaniecki (1882-1958), nebo Robert E. Park (1864-1944). Popisovali, jak vzniká sociální dezorganizace. Střetnou se odlišné subkultury, to oslabí možnost vnitřní i vnější sociální kontroly a důsledkem je poté deviantní jednání. Pozorovali však i další okolnosti vzniku deviantního jednání, např. zjistili, že mladiství se kriminálního jednání nejčastěji dopouští se svými staršími sourozenci, nebo jako členové gangu. Jinými slovy dochází zde k předávání norem určité subkultury v rámci určitých skupin (Kraus a kol., 2010, s. 20).

Teorie kulturního přenosu, touto teorií se zabýval Edwin H. Sutherland (1883-1950). Tato teorie zdůrazňuje přenos určitých norem v rámci dané kultury, které mohou vést k deviantnímu jednání. Sutherland vychází z představy, že deviantní chování je naučené v procesu komunikace s druhými a v procesu socializace, především v primárních skupinách (rodina, vrstevníci), zde dochází k přejímání vzorců deviantního jednání. Vzniká v určitých subkulturách, v nichž je pokládáno za normální, např. sebevražednost v Japonsku je brána úplně jinak než u nás, Japonci ji vidí jako projev odvahy u nás je brána jako projev zbabělosti. Waltr Miller (1920-2004) dále rozpracoval Sutherlandovu teorii a přidal paradigma kulturního přenosu. Podle něj se člověk stává deviantním tím, že od narození přijímá příslušné vzory takového chování od svých rodičů. Kriminogenní vzorce se objevují převážně v nižších společenských vrstvách (Kraus a kol., 2010, s. 20-21).

Teorie sociální kontroly, tato teorie předpokládá, že porušování norem je přirozené a stát se deviantem není vůbec žádný problém. Tuto teorii můžeme označovat i jako teorii racionální volby (volíme takové chování, které se nám jeví jako prospěšné). Hlavním zastáncem této teorie byl Travis W. Hirschi (1935-2017). Výchozím pravidlem této teorie je, že porušování norem přináší užitek a prospěch. Na rozdíl od jiných teorií, které se ptají proč se někdo chová deviantně, tato se ptá, proč se deviantně nechovají všichni. Odpovědí je, že většina se nechová deviantně, protože nechce přijít do konfliktu se sociální kontrolou. Lidé jsou konformní, pokud působí sociální kontrola. Příčinou deviantního chování je potom absence nebo oslabení této kontroly. Mechanismy sociální kontroly máme vnitřní a vnější. Vnitřní kontrola je vlastně autokontrola v důsledku internalizace norem (svědomí, pocit viny, výčitky), vnější kontrola je potom uskutečňována okolím a různými institucemi (trest za porušení norem). Oslabení sociální kontroly může vést k sociální korozi, která je předzvěstí sociální anomie (Kraus a kol., 2010, s. 21).

Teorie strukturálního tlaku, tato teorie je podobná teorii sociální dezorganizace, kterou jsem již zmínila výše. Teorie spojuje deviantní jednání s určitou sociální situací, se situací, kdy lidé jednají pod určitým tlakem, takže můžeme říci, že sociální situace donutí lidi, aby jednali deviantně (Kraus a kol., 2010, s. 20-21). „*Patří sem taková tvrzení, jako že chudoba vede k patologii, prostituci, ke kriminalitě apod.*“ (Fischer, Škoda, 2009, s. 34). Strukturální tlak je výsledkem sociální diferenciacce, může mít podobu nátlaku, vydírání, nebo vyhrožování. Možnost volby a odolání bývá v těchto případech velmi složitá. Tato teorie funguje zejména v krizových situacích jako jsou živelné pohromy, katastrofy, neštěstí, havárie apod., v těchto případech lidé zneužívají situace k tomu, aby se mohli chovat kriminálně. Takovéto chování můžeme označit jako hyenismus (např. člověka, který leží zraněný na zemi, druhý člověk ještě okrade) (Kraus a kol., 2010, s. 20-21).

Teorie etiketizační (labelling), tato teorie patří mezi novější teorie, začala se vyvíjet až od 60. let 20. století. Jejím zakladatelem je George Herbert Mead (1863-1931). Jinak se tato teorie označuje jako „teorie nálepkování.“ Na rozdíl od ostatních teorií, tato nevychází z přesvědčení, že chování je protiprávné a nemravné tehdy, kdy jedinec zvolil protiprávný a nemravný způsob dosahování svých cílů. Jinými slovy řečeno, nevychází z přesvědčení, že člověk se chová deviantně proto, že to sám tak chtěl. Vychází z toho, že lidé jednají na základě významu, který přisuzují určitým objektům a tento význam se tvoří v interakci s jinými lidmi. „*Každý člověk zaujímá ve společnosti určité sociální role. Určité role přijímáme právě v důsledku této interakce s jinými*“ (Kraus a kol., 2010, s. 22). Deviantní jednání je pak vysvětlováno podobně. V určité životní situaci okolí očekává nějaké chování a pokud se člověk začne v určité situaci chovat jinak, je jeho chování označeno za deviantní. Je-li za své chování odsuzován, stigmatizován, pak se začne podle toho ve svém jednání řídit. Například pokud budeme dítěti neustále opakovat, že z něj nic nebude, ničeho nedosáhne a stejně jednou skončí v kriminále a dáme mu nálepku „budižkničemu“, přijme tuto roli, kterou mu okolí přisoudilo a začne se opravdu chovat kriminálně. Žádné jednání není deviantní samo o sobě, rozhodující je, jak chování vnímá okolí. „*Deviantním se jednání stává teprve ve chvíli, když je jako deviantní posuzováno a začne vyvolávat odmítavou reakci*“ (Kraus a kol., 2010, s. 22).

Do sociálních faktorů můžeme dále zařadit pojem socializace neboli začleňování člověka do společnosti. Činiteli socializace jsou jak jiní jedinci, tak skupiny a organizace. Primární socializace probíhá v rodině, takže pokud je rodina závadná a neplní své funkce, dochází k tomu, že dítě se začne chovat kriminálně. Pokud se rodiče sami dopouštějí asociálního nebo antisociálního jednání je mnohem větší pravděpodobnost, že dítě bude psychicky deprivované a začne páchat trestnou činnost (Matoušek, Kroftová, 1998). Dalším rizikovým faktorem, který se pojí s rodinou je syndrom CAN. Holcr říká, že u velkého počtu pachatelů najdeme v rodinné anamnéze domácí násilí. Toto násilné chování může jedince ovlivnit natolik, že ho přijme, začne ho považovat za normální a sám se také začne chovat násilně, avšak není to pravidlem. Ne všichni pachatelé domácího násilí byli v dětství sami týráni (Holcr a kol., 2009).

Kromě rodiny mají na mladistvého velký vliv i jeho vrstevníci. Je běžné, že často mají vrstevníci mnohem větší vliv než rodina. Parta kamarádů může poskytovat jedinci podporu, kterou od rodiny nedostává. Mladistvý může podlehnout i nějaké radikální skupině. Chování mladistvého se pak stává úplně jiné a reaguje jinak, než jak by se choval a reagoval sám (Holcr a kol., 2009). I média jsou výraznými sociálními činiteli. Média často prezentují násilí jako běžnou věc, deformují tedy obraz kriminality a mohou k násilnému chování navádět. Mladiství pak mají pocit, že si mohou dovolit vše, nemají strach ani pocit ohrožení. Studie o vlivu televize ukazují, že již roční děti dokážou napodobit to, co viděly v televizi (např. chovají se agresivně k hračkám) (Matoušek, Kroftová, 1998).

Na závěr této kapitoly chci říci, že v současnosti se o vysvětlení příčin domácího násilí pokouší několik teorií. Nejvíce jsou zastoupeny multifaktorové přístupy, tedy smísení několika teorií dohromady. Například multifaktorová teorie Donalda G. Duttona a kol. se zabývá čtyřmi rovinami příčin domácího násilí, a to makrosystémovou, exosystémovou, mikrosystémovou a ontogenetickou. Makrosystémová rovina je určena hierarchickým uspořádáním společnosti s vůdčí rolí mužů. Exosystémová rovina znamená bezprostřední okolí jednotlivců, jedná se o faktory přispívající k rozvoji domácího násilí, např. nezaměstnanost, nedostatek financí nebo nižší úroveň vzdělání. Mikrosystémovou rovinu představuje rodina a rodinné soužití. Do ontogenetické roviny spadají individuální charakteristické znaky násilníka a oběti. „*Předpokládá, že násilník prošel specifickým vývojem, kdy se naučil řešit stresující a rizikové situace agresivním způsobem*“ (Dutton, Roesch, Sacco, 1990).

5 Trestání mladistvých pachatelů domácího násilí

V této kapitole rozeberu odlišnosti v trestání mladistvých a dospělých pachatelů. Jedním z hlavních znaků je, že u mladistvých pachatelů se mnohem častěji volí alternativní tresty či výchovná opatření, jelikož mladiství jsou mnohem tvárnější skupinou než dospělí a je u nich lepší náprava. Myslím si, že trest odnětí svobody v případě mladistvých může být často spíše na škodu, jelikož může narušit vývoj mladistvého a mladistvý se může ve vězení naučit od svých spoluvězňů novým kriminálním věcem. Dle mého názoru by měl být tedy trest odnětí svobody ukládán jen v krajích případech, kdy předchází možnosti nápravy selžou. Některé odlišnosti jsou i v terminologii. Podle Zákona o soudnictví ve věcech mládeže se trestný čin spáchaný mladistvým označuje jako provinění a následky provinění se označují termínem opatření (Zákon č. 218/2003 Sb.).

5.1 Trestní odpovědnost mladistvých

Trestní odpovědnost mladistvých řeší Zákon o soudnictví ve věcech mládeže. Protiprávní trestné činy a opatření, která jsou za ně ukládána potom řeší příslušný soud pro mládež. Podle §1, odst. 2 je cílem, aby bylo mladistvému uloženo takové opatření, které účinně přispěje k tomu, aby se nadále páchání protiprávního činu zdržel a našel si společenské uplatnění odpovídající jeho schopnostem a rozumovému vývoji a podle svých sil a schopností přispěl k odčinění újmy vzniklé jeho protiprávním činem (Zákon č. 218/2003 Sb., §1, odst. 2).

Podle §5, odst. 1 není mladistvý odpovědný za spáchání trestného činu, když v době spáchání činu nedosáhl takové rozumové a mravní vyspělosti, aby mohl rozpoznat jeho protiprávnost nebo ovládat své jednání (Zákon č. 218/2003 Sb., §5, odst. 1). Podle tohoto paragrafu tedy vidíme, že odpovědnost mladistvých je značně relativní na rozdíl od dospělých. V rámci řešení trestného činu se pohlíží na pachatelův věk, na příčetnost a na rozumovou a mravní vyspělost pachatele. Hranice trestní odpovědnosti mladistvých je 15 let, mladistvý se stává trestně odpovědným dnem po svých 15. narozeninách (Anachronismus: Věková hranice 15 let, 2004, online).

Příčetnost se řeší i u dospělých pachatelů, je to jeden z faktorů, které vylučují trestnost. Zákon o soudnictví ve věcech mládeže ji přímo nedefinuje, avšak trestní zákoník ano. Přesněji tedy trestní zákoník popisuje stav nepřičetnosti. Nepřičetný člověk je takový, který pro svou duševní poruchu v době spáchání činu nemohl rozpoznat jeho protiprávnost nebo ovládat své jednání a není za tento čin trestně odpovědný (Zákon č. 40/2009 Sb., §26). Trestní zákoník dále popisuje tzv. zmenšenou nepřičetnost, to je stav, kdy člověk trpící duševní poruchou má v době spáchání činu podstatně sníženou schopnost rozpoznat jeho protiprávnost nebo ovládat své jednání, je zmenšeně přičetný (Zákon č. 40/2009 Sb., §27).

Rozumová a mravní vyspělost se dá také zařadit mezi přičetnost, avšak jedná se o zvláštní druh, jelikož není spojena s duševní poruchou, ale je založena na tom, že dospívání probíhá u každého dítěte jinak. Patnáctiletý člověk může být rozumově a vyspěle na úrovni desetiletého dítěte, nebo naopak může být velmi vyspělý a vědět, co svým jednáním způsobuje. Rozumová vyspělost znamená postupné individuální nabývání schopností pojmového myšlení. Mravní vyspělost zahrnuje proces osvojování norem, pravidel chování ve společnosti a utváření si vlastního postoje k nim (Šámal a kol., 2011, s. 42-43). Pokud tedy mladistvý nemá jednu nebo více těchto schopností, není potom trestně odpovědný.

Pokud při procesu nastanou pochybnosti, že mladistvý nedosáhl potřebné rozumové a mravní vyspělosti anebo pokud jsou pochybnosti o přičetnosti pachatele v době spáchání trestného činu, je nutné, aby duševní stav mladistvého vyšetřili znalci. Znalci se přibírají 2, jeden z oboru zdravotnictví, odvětví psychiatrie se specializací na dětskou psychiatrii, a druhý z oboru zdravotnictví nebo pedagogiky, odvětví psychologie, se specializací na dětskou psychologii (Zákon č. 218/2003 Sb., §58, odst. 1). Dále pokud znalci dojdou k výsledku, že mladistvý nebyl schopný posoudit závažnost spáchaného trestného činu je postupováno podle obecných ustanovení o nepřičetnosti, např. dojde k zastavení trestního stíhání nebo zproštění obžaloby (Šámal a kol., 2011, s. 39).

5.2 Druhy opatření ukládaná mladistvým

Jak jsem již zmínila výše, tresty, které se mladistvým ukládají se nazývají opatření. Zákon o soudnictví ve věcech mládeže vychází z konceptu restorativní justice, což znamená, že hlavním cílem trestu není trest samotný, ale směřování mladistvého k nápravě, k obnově narušených sociálních vztahů, začlenění mladistvého do rodinného a sociálního prostředí a k předcházení protiprávním činům (Zákon č. 218/2003 Sb., §9, odst. 1). **Mladistvým je možno uložit opatření výchovná, ochranná a trestní** (Zákon č. 218/2003 Sb., §10, odst. 1). „*Trestně odpovědnému mladistvému lze při splnění zákonných předpokladů uložit jakýkoliv druh opatření, pokud zákon nestanoví jinak*“ (Šámal a kol., 2011, s. 87). Tato definice znamená, že záleží jenom na soudci nebo státním zástupci, jaký typ opatření mladistvému pachateli uloží.

Pro mladistvé pachatele domácího násilí se používá stejná skutková podstata jako u dospělých pachatelů. V trestním zákoníku nenajdeme přímo pojem domácí násilí, ale tento projev je upraven několika skutkovými podstatami. Nejblíže má k pojmu domácí násilí skutková podstata týrání osoby žijící ve společném obydlí a také týrání svěřené osoby.

A) Výchovná opatření patří mezi nejmírnější typ opatření, která lze mladistvému uložit. Účelem výchovných opatření je zejména usměrnit způsob života mladistvého a podpořit jeho výchovu. Tato opatření lze uložit v průběhu hlavního řízení před soudem nebo již v přípravném řízení, pokud s tím mladistvý souhlasí (Zákon č. 218/2003 Sb., §15, odst. 3-4). Lze je ukládat samostatně, vedle jiných opatření, nebo v rámci odklonů trestního řízení. Pokud jsou ukládána samostatně, nebo vedle jiného opatření, mohou být uložena nejdéle na dobu tří let (Zákon č. 218/2003 Sb., §15, odst. 1). Výchovná opatření může soud a v přípravném řízení státní zástupce zrušit, nebo změnit za předpokladu, že je úplné, nebo včasné plnění výchovného opatření pro mladistvého nemožné, nebo je nelze na něm spravedlivě požadovat (Zákon č. 218/2003 Sb., §15, odst. 5).

Mezi výchovná opatření patří: dohled probačního úředníka, probační program, výchovné povinnosti, výchovná omezení a napomenutí s výstrahou (Zákon č. 218/2003 Sb., §15, odst. 2).

„Dohledem probačního úředníka se rozumí pravidelné sledování chování mladistvého v jeho rodině a způsobu výchovného působení rodičů na něj, kontrola dodržování uloženého probačního programu a výchovných povinností a omezení uložených mladistvému soudem pro mládež a v přípravném řízení státním zástupcem nebo vyplývajících ze zákona a jeho pozitivní vedení probačním úředníkem k životu v souladu se zákonem“ (Zákon č. 218/2003 Sb., §16, odst. 1).

„Probačním programem se rozumí zejména program sociálního výcviku, psychologického poradenství, terapeutický program, program zahrnující obecně prospěšnou činnost, vzdělávací, doškolovací, rekvalifikační nebo jiný vhodný program k rozvíjení sociálních dovedností a osobnosti mladistvého, a to s různým režimem omezení v běžném způsobu života, který směřuje k tomu, aby se mladistvý vyhnul chování, které by bylo v rozporu se zákonem a k podpoře jeho vhodného sociálního zázemí a k urovnání vztahů mezi ním a poškozeným. Probační program schvaluje ministr spravedlnosti a zapisuje se do seznamu probačních programů vedeného Ministerstvem spravedlnosti“ (Zákon č. 218/2003 Sb., §17, odst. 1).

V České republice neexistuje probační program, který by se vyloženě zabýval mladistvými pachateli domácího násilí. Existují pouze probační programy, které se týkají násilné činnosti mladistvých obecně. Například v letech 2016-2020 probíhal projekt „Na správnou cestu! II“, který se zabýval rozvojem inovativních způsobů řešení kriminality mládeže a jejich zaváděním do praxe. V rámci tohoto projektu proběhl program Proti násilí, jehož cílem bylo snížení agresivity a recidivy mladistvých a zvýšení angažovanosti absolventů programu při náhradě škody (Na správnou cestu! II, 2021, online).

Probační programy přímo pro pachatele domácího násilí existují v zahraničí, avšak pro osoby starší 18 let, takže tedy ne přímo pro mladistvé. Tento speciální program mají např. ve Velké Británii. Pachatelé se v rámci programu učí o svém násilném chování, učí se, jak řešit konflikty nenásilně a osvojují si dovednosti, jak vytvářet zdravé vztahy s ostatními lidmi (Offender Behaviour Programmes and Interventions, 2021, online).

Výchovné povinnosti a výchovná omezení mají spíše demonstrativní charakter. Lze je uložit jen tehdy, pokud nenaruší přípravu mladistvého na budoucí povolání, nebo výkon povolání či zaměstnání.

Výchovnou povinností se stanovuje, aby mladistvý:

- a) bydlel s rodičem nebo jiným dospělým, který je odpovědný za jeho výchovu;
- b) jednorázově nebo ve splátkách zaplatil přiměřenou peněžitou částku, kterou zároveň určí na peněžitou pomoc obětem trestné činnosti poskytovanou podle zvláštního zákona;
- c) vykonal bezplatně ve volném čase společensky prospěšnou činnost určitého druhu;
- d) usiloval o vyrovnání s poškozeným;
- e) nahradil podle svých sil škodu způsobenou proviněním anebo jinak přispěl k odstranění následku provinění;
- f) podrobil se léčení závislosti na návykových látkách, které není ochranným léčením nebo zabezpečovací detencí podle trestního zákoníku;
- g) podrobil se ve svém volném čase vhodnému programu sociálního výcviku, psychologickému poradenství, terapeutickému programu, vzdělávacímu, doškolovacímu, rekvalifikačnímu nebo jinému vhodnému programu k rozvíjení sociálních dovedností a osobnosti mladistvého, který není probačním programem (Zákon č. 218/2003 Sb., §18, odst. 1).

Výchovnými omezeními se stanovuje, aby mladistvý:

- a) nenavštěvoval určité akce, zařízení nebo jiné pro mladistvého nevhodné prostředí;
- b) nestýkal se s určitými osobami;
- c) nezdržoval se na určitém místě;
- d) nepřechovával předměty, které by mohly sloužit k páchání dalších provinění;
- e) neužíval návykové látky;
- f) neúčastnil se hazardních her, sázek a hraní na výherních hracích přístrojích;
- g) neměnil bez předchozího ohlášení probačnímu úředníkovi místo svého pobytu;

- h) neměnil bez předchozího oznámení probačnímu úředníkovi bezdůvodně svoje zaměstnání (Zákon č. 218/2003 Sb., §19, odst. 1).

Napomenutí s výstrahou spočívá v tom, že soud nebo státní zástupce vytkne mladistvému protiprávnost jeho činu v přítomnosti jeho zákonného zástupce a upozorní ho na možné důsledky, které mu hrozí, pokud by v budoucnu páchal další trestnou činnost (Zákon č. 218/2003 Sb., §20, odst. 1). Na mladistvého, který byl napomenut se hledí jako na neodsouzeného (Zákon č. 218/2003 Sb., §20, odst. 3).

B) Ochranná opatření jsou středním typem opatření. Účelem je kladně ovlivnit duševní, mravní a sociální vývoj mladistvého a chránit společnost před pácháním provinění mladistvými. Máme 4 druhy ochranných opatření, a to ochranné léčení, zabezpečovací detenci, zabrání věci nebo části majetku a ochrannou výchovu (Zákon č. 218/2003 Sb., § 21, odst. 1).

Ochranné léčení soudce ukládá mladistvému, pokud spáchal provinění ve stavu zmenšené přičetnosti, nebo ve stavu vyvolaném duševní poruchou, nebo jestliže mladistvý pachatel činu jinak trestného není pro nepřičetnost trestně odpovědný a jeho pobyt na svobodě je nebezpečný. Ochranné léčení může být v ústavní, nebo ambulantní formě (Zákon č. 40/2009 Sb., §99).

Zabezpečovací detenci uloží soud mladistvému vždy, spáchal-li úmyslné provinění, které sazbou odpovídá zločinu u dospělého pachatele, ve stavu zmenšené přičetnosti, nebo ve stavu vyvolaném duševní poruchou, pokud nelze očekávat, že by uložené ochranné léčení vedlo k dostatečné ochraně společnosti a soud má za to, že zabezpečovací detence, kterou pachateli zároveň ukládá, zajistí ochranu společnosti lépe než trest (Zákon č. 40/2009 Sb., §100, odst. 1). Mladistvému lze zabezpečovací detenci uložit pouze za úmyslné provinění, které sazbou odpovídá zločinu u dospělého pachatele, takže použití tohoto ochranného opatření přichází v úvahu např. pokud je naplněna skutková podstata provinění týrání osoby žijící ve společném obydlí (Zákon č. 40/2009 Sb., §199).

Zabrání věci nebo části majetku, toto se týká věcí, které patří mladistvému, jehož nelze odsoudit, nebo u něhož bylo upuštěno od uložení opatření a dále také věcí, které byly výnosem provinění, nebo které ohrožují bezpečnost lidí nebo majetku (Zákon č. 40/2009 Sb., §101).

Ochranná výchova se ukládá pokud:

- a) o výchovu mladistvého není náležitě postaráno a nedostatek řádné výchovy nelze odstranit v jeho vlastní rodině nebo v rodině, v níž žije;
- b) dosavadní výchova mladistvého byla zanedbána;
- c) prostředí, v němž mladistvý žije, neposkytuje záruku jeho náležité výchovy a nepostačuje uložení výchovných opatření (Zákon č. 218/2003 Sb., §22, odst. 1).

Výkon ochranné výchovy je upraven zákonem č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů. Tento zákon říká, že ochranná opatření se vykonávají v diagnostických ústavech, v dětských domovech se školou nebo ve výchovných ústavech. Ochranná výchova může trvat nejdéle do dovršení 18 let dítěte, avšak pokud to zájem mladistvého vyžaduje, může být prodloužena až do dovršení 19 let (Zákon č. 218/2003 Sb., §22, odst. 2).

C) Trestní opatření jsou nepřísnějším druhem sankcí ukládaných mladistvým. Používají se až v krajních případech, tam kde ostatní opatření či zvláštní způsoby řízení nevedly k dosažení účelu zákona. Mezi trestní opatření patří obecně prospěšné práce, peněžitá opatření, peněžitá opatření s podmíněným odkladem výkonu, propadnutí věci, zákaz činnosti, zákaz držení a chovu zvířat, vyhoštění, domácí vězení, zákaz vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce, odnětí svobody podmíněně odložené na zkušební dobu (podmíněně odsouzení), odnětí svobody podmíněně odložené na zkušební dobu s dohledem a odnětí svobody nepodmíněně (Zákon č. 218/2003 Sb., §24, odst. 1). Trestní opatření musí napomáhat k vytvoření vhodných podmínek pro další vývoj mladistvého, jeho výkonem však nesmí být ponížena lidská důstojnost (Zákon č. 218/2003 Sb., §24, odst. 2).

Při ukládání trestního opatření odnětí svobody se trestní sazby u mladistvých snižují na polovinu, přičemž horní hranice trestní sazby nesmí převyšovat pět let a dolní hranice jeden rok (Zákon č. 218/2003 Sb., §31, odst. 1). Myslím si, že trestní opatření odnětí svobody by mělo být ukládáno jen výjimečně a po řádném prošetření všech skutečností, jelikož se jedná o velký zásah do práv a svobod jedince.

5.3 Důvody zániku trestnosti činů u mladistvých

Zaniknutí trestného činu nastává za zákonem stanovených okolností, které způsobí, že trestnost činu, který byl v době svého spáchání trestným činem zanikne, tedy že zanikne vztah mezi státem a pachatelem trestného činu, vůči kterému již nadále nemohou být vyvozeny důsledky spojené s jeho spácháním. Jinými slovy řečeno, pachatel trestného činu není již dále souzen a je zbaven viny (Zákon č. 40/2009 Sb., §33-35). U mladistvých pachatelů může trestný čin zaniknout v případě účinné lítosti nebo v případě promlčení trestního stíhání.

Účinná lítost znamená, že *„trestnost činu, na který trestní zákoník stanoví trest odnětí svobody, jehož horní hranice nepřevyšuje pět let, spáchaného mladistvým zaniká, jestliže mladistvý po spáchání činu:*

- a) dobrovolně odstranil nebo napravil způsobený následek, anebo se o to pokusil, zejména nahradil způsobenou škodu, učinil opatření potřebná k její náhradě nebo se jinak pokusil odčinit způsobené následky;*
- b) svým chováním projevil účinnou snahu po nápravě;*
- c) čin neměl trvale nepříznivých následků pro poškozeného nebo pro společnost“ (Zákon č. 218/2003 Sb., §7).*

Promlčení trestního stíhání znamená, že *„trestnost činu zaniká uplynutím promlčecí doby, jež činí:*

- a) deset let, jde-li o provinění, na které trestní zákoník stanoví výjimečný trest;*
- b) pět let, činí-li horní hranice trestní sazby odnětí svobody nejmeně deset let;*
- c) tři léta u ostatních provinění“ (Zákon č. 218/2003 Sb., §8, odst. 1).*

Uplynutím promlčecí doby však nezaniká trestní odpovědnost za činy uvedené v §35 v Trestním zákoníku (Zákon č. 218/2003 Sb., §8, odst. 3).

5.4 Trestní řízení proti mladistvým

Mladiství potřebují specifický přístup i co se týče trestního řízení. V trestním řízení proti mladistvému je třeba postupovat s přihlédnutím k věku, zdravotnímu stavu, rozumové a mravní vyspělosti osoby mladistvého tak, aby byl co nejméně ohrožen jeho další vývoj a aby byly projednávány činy a jejich příčiny i okolnosti náležitě objasněny a za jejich spáchání byla vyvozena odpovědnost (Zákon č. 218/2003 Sb., §3, odst. 4). Účelem trestního řízení je zjistit všechny trestné činy a spravedlivě udělit tresty pachatelům. Trestní opatření však musí být vhodné, jak jsem již uvedla musí být zohledněn věk a vyspělost mladistvého. Na rozdíl od dospělých pachatelů, u mladistvých nelze vydat trestní příkaz ani uzavřít dohodu o vině a trestu (Zákon č. 218/2003 Sb., §63, odst. 4).

Zákon o soudnictví ve věcech mládeže je dodržován prostřednictvím **specializovaných soudů pro mládež**. Soudci, státní zástupci, příslušníci policejních orgánů a úředníci Probační a mediační služby musí mít zvláštní průpravu pro zacházení s mládeží (Zákon č. 218/2003 Sb., §3, odst. 8). Zvláštnost soudů pro mladistvé je i u vymezení místní příslušnosti soudu prvního stupně, u mladistvých je východiskem místo bydliště, na rozdíl od dospělých, u nich je hlavním východiskem místo, kde byl trestný čin spáchán. Pokud mladistvý nemá stále bydliště, soudní řízení probíhá v obvodu, v němž se mladistvý zdržuje nebo pracuje (Zákon č. 218/2003 Sb., §37, odst. 1).

V trestním řízení proti mladistvému se věnuje velká pozornost také poměrům, ve kterých mladistvý žil před spácháním provinění. Zjištění poměrů mladistvého provádí OSPOD, popřípadě PMS. „*V trestních věcech mladistvých obviněných jsou orgány činné podle tohoto zákona povinny se zvláštní pečlivostí objasňovat a dokazovat příčiny jejich provinění a skutečnosti významné pro posouzení jejich osobních, rodinných i jiných poměrů. Orgány činné podle tohoto zákona provádějí s veškerou pečlivostí a bez zbytečného odkladu všechna šetření potřebná pro poznání osobnosti a dosavadního způsobu života mladistvého, jakož i prostředků vhodných k jeho znovuzачlenění do společnosti a zamezení opakování provinění*“ (Zákon č. 218/2003 Sb., §55, odst. 1).

Zákon o soudnictví ve věcech mládeže také vychází ze zásady, že je nutné chránit soukromí a osobní údaje mladistvých tak, aby byl každý mladistvý chráněn před škodlivými vlivy a aby byla dodržena zásada presumpce nevinny (Zákon č. 218/2003 Sb., §3, odst. 5). Je zakázáno zveřejňovat některé informace o mladistvých a trestní řízení není veřejně přístupné (Zákon č. 218/2003 Sb., §52-54). Mladistvý musí mít během soudního řízení odbornou právní pomoc, tedy kvalifikovaného obhájce, nemůže se hájit sám (Zákon č. 218/2003 Sb., §42a).

V trestním řízení dále existují i tzv. **předběžná opatření**. Jedná se o výčet povinností, které lze obviněnému v průběhu trestního řízení uložit, a to již od zahájení trestního stíhání. Jsou pouze prozatímní, nikoli trvalá. Trvají, dokud to vyžaduje jejich účel, nejdéle však do právní moci rozsudku. Upravuje je zákon č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů. Smyslem předběžných opatření je nejen ochrana života, svobody a lidské důstojnosti obětí trestných činů, ale i ochrana osob jim blízkých a společnosti jako celku (Jelínek, 2013, online). Předběžné opatření se ukládá jen tehdy, pokud existuje důvodná obava, „*že obviněný bude opakovat trestnou činnost, pro niž je stíhán, dokoná trestný čin, o který se pokusil, nebo vykoná trestný čin, který připravoval nebo kterým hrozil*“ (Zákon č. 141/1961 Sb., §88b, odst. 2).

Předběžná opatření tedy rozšiřují seznam opatření, kterými lze nahradit vazbu. Oproti vazně nejsou tato opatření tak invazivní, protože nedochází k omezování svobody obviněného a lze je použít pro jakýkoliv trestný čin, neboť jejich použití není omezeno horní hranicí trestní sazby (Jelínek, 2013, online).

Co se týče vazby, tak mladiství jsou ve vazební věznici oddělení od dospělých a doba trvání vazby je omezena na 2 měsíce, v případě zvlášť závažných provinění na 6 měsíců (Zákon č. 218/2003 Sb., §47, odst. 1). Orgány činné v trestním řízení musejí přezkoumávat důvody trvání vazby a případně ji nahradit jiným opatřením (Zákon č. 218/2003 Sb., §48).

Rozhodnutím o předběžném opatření soudu se ukládá povinnost pachatele dočasně opustit společné obydlí a jeho bezprostřední okolí a zdržet se vstupu do něj nebo povinnost zdržet se styku s navrhovatelem žaloby a navazování kontaktů s ním (Zákon č. 40/2009 Sb., §337, odst. 2). Dále lze obviněnému uložit např. zákaz zdržovat se na konkrétně vymezeném místě, zákaz vycestování do zahraničí, zákaz držet a přechovávat věci, které mohou sloužit k páčání trestné činnosti, nebo zákaz výkonu konkrétně vymezené činnosti. Je možné uložit i více předběžných opatření najednou (Zákon č. 141/1961 Sb., §88c).

V případech domácího násilí má oběť možnost využít i tzv. **institut vykázání**. Ten je upraven zákonem č. 135/2006 Sb., kterým se mění některé zákony v oblasti ochrany před domácím násilím. Vykázání představuje opatření netrestní povahy, má pouze preventivní charakter. Vykázat násilnou osobu může pouze policie, a to bez ohledu na právní kvalifikaci pachatelova jednání. Jedná se o první opatření sloužící k ochraně ohrožené osoby (Vykázání je účinnou pomocí obětem domácího násilí, 2014, online).

Vykázání znamená, že násilná osoba musí neprodleně opustit prostor vymezený v potvrzení o vykázání, dále nesmí vstoupit do společného obydlí ani jeho bezprostředního okolí, musí se zdržet styku či navazování kontaktu s ohroženou osobou a musí policistovi odevzdat všechny klíče od společného obydlí, avšak předtím si násilná osoba může ze společného obydlí vzít věci osobní potřeby. Vykázání trvá po dobu 10 dnů ode dne jeho provedení, tuto dobu nelze zkrátit ani se souhlasem poškozené osoby. Policie potom v následujících 3 dnech kontroluje, zda vykázaná osoba dodržuje vykázání a pokud ne, může proti ní být zahájeno trestní stíhání (Zákon č. 273/2008 Sb., §45, odst. 1).

Co se týče mladistvých, tak i pro ně platí institut vykázání, avšak jsou zde jistá specifika. Osoby mladší 18 let musí být po vykázání předány příslušnému OSPOD. Mladistvý tak může být umístěn například do zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc (Zákon č. 273/2008 Sb., §45-47).

V trestním řízení proti mladistvému dále existují tzv. **odklony**. Ty představují alternativu k projednání věci v hlavním líčení. Mezi odklony patří: podmíněné zastavení trestního stíhání, narovnání, trestní příkaz, podmíněné odložení návrhu na potrestání a odstoupení od trestního stíhání ve věcech mládeže (Odklony, 2021, online). V řízení proti mladistvému lze použít podmíněné zastavení trestního stíhání, narovnání a odstoupení od trestního stíhání (Zákon č. 218/2003 Sb., §69, odst. 1).

Odstoupit od trestního stíhání mladistvého může soud nebo státní zástupce z důvodu chybějícího veřejného zájmu na jeho dalším stíhání a s přihlédnutím k povaze a závažnosti provinění a osobě mladistvé v řízení o provinění, na které trestní zákoník stanoví trest odnětí svobody, jehož horní hranice nepřevyšuje tři léta, pokud není trestní stíhání účelné a potrestání není nutné k odvrácení mladistvého od páchání dalších provinění (Zákon č. 218/2003 Sb., §70, odst. 1). Odstoupit od trestního stíhání tedy není možné v případě provinění týrání osoby žijící ve společné domácnosti, jelikož trestní zákoník pro tento čin stanovuje minimální horní hranici trestní sazby na čtyři léta (Zákon č. 40/2009 Sb., §199).

Osobně si myslím, že v případě domácího násilí nejsou odklony v trestním řízení dostatečné, jelikož urovnat vztahy mezi obviněným a poškozeným je velmi složité. Myslím si, že vhodným řešením je zákaz styku obviněného s poškozeným.

6 Výzkumné šetření

Výzkumné šetření je poslední kapitolou mé práce. Zvolila jsem si kvalitativní metodu prostřednictvím rozhovoru. U kvalitativních způsobů práce se výsledků nedosahuje pomocí statistických procedur nebo jiných způsobů kvantifikace. Může se jednat o výzkum zabývající se životem lidí, jejich příběhy, nebo jejich chováním. Kvalitativní metody se používají k získání nových názorů na jevy, o kterých už něco víme. Dále jsou díky kvalitativním metodám o jevech získávány detailní informace, které by kvantitativním výzkumem nevyšly najevo. Mezi nejpoužívanější kvalitativní metody patří rozhovor a pozorování (Strauss, Corbinová, 1999, s. 10-11).

6.1 Metodologická východiska výzkumného šetření

Cíl výzkumného šetření

Cílem výzkumného šetření je zjistit podrobnější informace o problematice domácího násilí páchaného mladistvými pachateli. Cílem není stanovit nějaké obecně platné výroky pro celou skupinu mladistvých pachatelů domácího násilí. To ani není možné, jelikož každý pachatel je individuum a má jinou rodinu anamnézu, jiné pohnutky a celkově jinou osobnost. Nemůžeme tedy jednotlivé případy porovnávat. Záměrem je tedy pouze doplnit teoretické poznatky reálnými zkušenostmi z praxe. Díky výpovědím odborníků získáme přehled o tom, že za teoretickými poznatky jsou skuteční lidé, kteří tento trestný čin zažili na vlastní kůži a skuteční lidé, kteří tento trestný čin spáchali.

Výše zmíněný cíl bakalářské práce jsem přetvořila do hlavní výzkumné otázky (HVO): *Jaká jsou specifika domácího násilí páchaného mladistvými pachateli?*

Hlavní výzkumná otázka je dále rozdělena do šesti dílčích výzkumných otázek (DVO), které dále rozpracovávám do jednotlivých tazatelských otázek (TO):

➤ *DVO I. Jaké jsou zkušenosti odborníků s problematikou domácího násilí páchaného mladistvými pachateli?*

- TO 1. Myslíte si, že domácí násilí, které páchají mladiství je častý jev?
- TO 2. S kolika případy jste se setkal/a?
- TO 3. Myslíte si, že jsou tyto činy brutálnější než v minulých letech? Pokud ano, proč myslíte, že tomu tak je?
- TO 4. Uveďte prosím stručně s jakým případem jste setkal/a.

- *DVO II. V jaké rodině se násilí odehrávalo?*
 - TO 5. Byli oběťmi pachatele jeho biologičtí nebo adoptivní rodiče?
 - TO 6. Byl pachatel z úplné nebo neúplné rodiny?
 - TO 7. Jaká výchova v rodině probíhala?
 - TO 8. Vyskytovaly se v rodině nějaké patologické jevy?
- *DVO III. Jak se pachatel choval ve školním prostředí?*
 - TO 9. Jak pachatel prospíval ve škole?
 - TO 10. Jaké vztahy měl se svými vrstevníky?
- *DVO IV. Co pachatele vedlo k páčání násilí?*
 - TO 11. Jakou měl pachatel motivaci k páčání domácího násilí?
 - TO 12. Vyskytovalo se u mladistvého již dříve nějaké problémové chování?
- *DVO V. Jak probíhalo provedení trestného činu?*
 - TO 13. Jak dlouho trvalo, než se na domácí násilí přišlo?
 - TO 14. Jak často se domácí násilí odehrávalo?
 - TO 15. Jaký druh domácího násilí pachatel využíval?
 - TO 16. Zvyšovala se brutalita domácího násilí?
- *DVO VI. Jaké byly následky spáchaného činu?*
 - TO 17. Litoval pachatel svého jednání?
 - TO 18. Bylo pachateli uděleno nějaké trestní opatření? Pokud ano, jaké?
 - TO 19. Byl využit institut vykázání?
 - TO 20. Je mladistvý pachatel stále v kontaktu se svou rodinou?
 - TO 21. Dá se předpokládat pokračování trestné činnosti?

Tabulka 1 – Přeformování výzkumného cíle do výzkumných otázek

Hlavní výzkumná otázka (HVO)	Díličí výzkumná otázka (DVO)	Tazatelská otázka (TO)
Jaká jsou specifika domácího násilí páchaného mladistvými pachateli?	DVO I. Jaké jsou zkušenosti odborníků s problematikou domácího násilí páchaného mladistvými pachateli?	TO 1. Myslíte si, že domácí násilí, které páchají mladiství je častý jev?
		TO 2. S kolika případy jste se setkal/a?
		TO 3. Myslíte si, že jsou tyto činy brutálnější než v minulých letech? Pokud ano, proč myslíte, že tomu tak je?
		TO 4. Uveďte prosím stručně s jakým případem jste setkal/a.
	DVO II. V jaké rodině se násilí odehrávalo?	TO 5. Byli oběťmi pachatele jeho biologičtí nebo adoptivní rodiče?
		TO 6. Byl pachatel z úplné nebo neúplné rodiny?
		TO 7. Jaká výchova v rodině probíhala?
		TO 8. Vyskytovaly se v rodině nějaké patologické jevy?
	DVO III. Jak se pachatel choval ve školním prostředí?	TO 9. Jak pachatel prospíval ve škole?
		TO 10. Jaké vztahy měl se svými vrstevníky?
	DVO IV. Co pachatele vedlo k páčání násilí?	TO 11. Jakou měl pachatel motivaci k páčání domácího násilí?
		TO 12. Vyskytovalo se u mladistvého již dříve nějaké problémové chování?
	DVO V. Jak probíhalo provedení trestného činu?	TO 13. Jak dlouho trvalo, než se na domácí násilí přišlo?
		TO 14. Jak často se domácí násilí odehrávalo?
		TO 15. Jaký druh domácího násilí pachatel využíval?
		TO 16. Zvyšovala se brutalita domácího násilí?
	DVO VI. Jaké byly následky spáchaného činu?	TO 17. Litoval pachatel svého jednání?
		TO 18. Bylo pachateli uděleno nějaké trestní opatření? Pokud ano, jaké?
		TO 19. Byl využit institut vykázání?
		TO 20. Je mladistvý pachatel stále v kontaktu se svou rodinou?
		TO 21. Dá se předpokládat pokračování trestné činnosti?

Metoda výzkumného šetření

Jak jsem již uvedla výše, ke sběru dat jsem si zvolila rozhovor. Rozhovor je explorativní technika, ve které nejde o písemné vyjádření respondenta, ale vychází se z ústní komunikace. Někteří autoři vymezují ještě pojem interview, přičemž rozhovor berou jako volnou formu komunikace a interview berou jako formu komunikace, při které se vychází z předem připravených otázek a postupů. Jiní autoři považují tyto dva termíny za synonyma. Já osobně беру tyto 2 pojmy také jako shodné, takže z toho budu vycházet. Smyslem této metody je tedy získání odpovědí na předem připravené otázky. Všechny stejné otázky jsou předloženy různým respondentům. Existují 3 druhy rozhovoru, a to strukturovaný, polostrukturovaný a nestrukturovaný. K tomuto výzkumnému šetření byl zvolen polostrukturovaný rozhovor (Pelikán, 2011, s. 117-119).

Mé polostrukturované interview sestává z 21 otevřených otázek. Jelikož jsou zde otevřené otázky, mají respondenti možnost vyjádřit se tak, jak chtějí. V případě nějakých nejasností je možnost doptat se respondenta, aby své odpovědi vysvětlil a my tak lépe pochopili, jak danou věc myslí. U některých okruhů je možné zaměňovat pořadí. Polostrukturované interview má výhodu především v tom, že odstraňuje nedostatky strukturovaného a nestrukturovaného rozhovoru, zejména proto, že se můžeme na věci doptávat a nemusíme se striktně držet stanoveného postupu (Miovský, 2006, s. 159-160). Otázky, ze kterých interview sestávalo, uvádím výše v tabulce.

V kvalitativním výzkumu, na rozdíl od kvantitativního výzkumu, se předem nestanovují základní proměnné, tedy hypotézy. Používanou logickou operací je zde spíše indukce, tzn., že až poté, co nasbíráme dostatečné množství dat, začneme hledat pravidelnosti, které se v nich objevují a začneme vyvozovat nějaké závěry. Výstupem je potom formulace nové hypotézy nebo teorie, avšak vytvořit nějaký konkrétní obecný závěr je u kvalitativního výzkumu dost obtížné (Švaříček, Šedřová, 2014, s. 14-15).

Průběh rozhovorů

Všechny uskutečněné rozhovory trvaly zhruba 20-30 minut, byly provedeny online, prostřednictvím platformy Skype, jelikož pandemická situace mi nedovolila uskutečnit rozhovory osobně. Pouze jeden z rozhovorů proběhl osobně, jelikož respondentka bydlí ve stejném městě jako já.

Všechny rozhovory proběhly během března 2021 a byly nahrávány. Důvodem bylo, aby nedošlo ke ztrátě nebo ke zkreslení informací při následné charakteristice rozhovorů. Respondentů jsem se vždy před začátkem interview zeptala, zda s nahráváním hovoru souhlasí. Před domluveným rozhovorem jsem s respondenty komunikovala skrze email a předem jsem je srozuměla s výzkumem a s výzkumnými otázkami.

Můj výzkumný vzorek tvoří pět respondentů, z toho se jedná o tři ženy a dva muže. Mezi dotazovanými jsou: komisařka, dvě případové manažerky z organizací zabývajících se domácím násilím a dva policisté. Záměrně zde neuvádím jména, jelikož jsem respondentům slíbila anonymitu. Níže uvádím tabulku, kde jsem každému informantovi přiřadila číslo pro lepší orientaci v interpretaci zjištěných dat.

Tabulka 2 – Přehled respondentů

Označení respondenta	Pohlaví	Profese
R1	Žena	komisařka na oddělení domácího násilí a týraných osob Pardubice
R2	Žena	případová manažerka Bílého kruhu bezpečí
R3	Žena	případová manažerka Acorus
R4	Muž	policista na oddělení obecné kriminality Pardubice
R5	Muž	policista na oddělení obecné kriminality Hradec Králové

6.2 Analýza rozhovorů v rámci výzkumného šetření

Následující text rozdělují podle dílčích výzkumných otázek, aby byla interpretace získaných dat přehlednější. Na konci každé dílčí otázky uvádím shrnutí všech získaných informací.

➤ *DVO I. Jaké jsou zkušenosti odborníků s problematikou domácího násilí páchaného mladistvými pachateli?*

Jak jsem již uvedla výše, pro zodpovězení první dílčí výzkumné otázky slouží tazatelské otázky číslo 1-4. V této části jsem zjišťovala, jestli je domácí násilí u mladistvých častým jevem, s kolika případy se informanti za svou praxi setkali, zda se zvyšuje brutalita činů oproti minulým rokům, a nakonec mi respondenti stručně nastínili jeden konkrétní případ z jejich zkušenosti.

TO 1. Myslíte si, že domácí násilí, které páchají mladiství je častý jev?

Všichni respondenti se shodli na tom, že domácí násilí páchané mladistvými není tak častý jev, spíše se jedná o výjimečné případy. Spíše se setkávají s domácím násilím mezi partnery nebo s týráním a zanedbáváním dětí. R3 dodává: „*V organizaci Acorus pracuji pouze 2 roky, ale ani od ostatních kolegů jsem nezaznamenala, že by mladiství byli nějak často v pozici pachatele.*“

TO 2. S kolika případy jste se setkal/a?

Odpovědi na tuto otázku se lišily, avšak jednalo se o malá čísla. R2 a R3 se setkaly pouze s jedním případem, R1 zažila tři případy a R4 a R5 zaznamenali za svou praxi případů pět. Všechny případy, které zde popisují nejsou starší než z roku 2016, takže se jedná o poměrně aktuální informace.

TO 3. Myslíte si, že jsou tyto činy brutálnější než v minulých letech? Pokud ano, proč myslíte, že tomu tak je?

U této tazatelské otázky byly odpovědi rozporuplné. R1 a R3 odpověděly ano, myslí si, že je to z důvodu médií. R1: „*V dnešní době existuje všude možné spousta násilného obsahu, mladiství vidí, jak se lidé v televizi mlátí a mohou si myslet, že je to v pořádku. Také si na internetu mohou zjistit prakticky cokoli včetně drastických detailů. Samozřejmě nechci říkat, že za násilným chováním stojí jenom média, to určitě ne, ale myslím si, že určitý podíl na násilném chování mladistvých také mají.*“

R3 odpovídá obdobně: „*Myslím si, že je to způsobeno hlavně médii, mladiství se vůči násilí za poslední roky stali odolní.*“ R2, R4, R5 na tuto otázku odpověděli záporně, připadá jim, že míra brutality je v posledních letech stále stejná. R5: „*Myslím si, že domácí násilí je pořád stejně brutální jako v minulých letech, samozřejmě ale záleží na každém případě, nemůžeme všechny házet do jednoho pytle. Myslím si, že dřív se o tom prostě jenom nemluvalo, nepsalo, protože to bylo ve společnosti tabu.*“

TO 4. Uveďte prosím stručně s jakým případem jste setkal/a.

Respondenty, kteří se setkali s více případy jsem poprosila, aby si vybrali jeden a ten mi popsali.

R1: „*Případ se stal v roce 2020. Mladistvý hoch (16 let) týral svou matku. Matka syna vychovávala sama, nestýkali se ani se širším příbuzenstvem. Matka byla na syna velmi přísná, neustále na něj křičela a vše muselo být podle ní, za sebemenší prohřešek syna bila koženým páskem. Když syn začínal přicházet do puberty, začal matku nenávidět, začal jí ničit osobní věci a dělal jí naschvály, po konfrontaci jí vždy vyhrožoval, že jí ve spánku zabije. Jednou se pohádali a syn matku strčil ze schodů, po tomto činu utekl. Matce se naštěstí nestalo nic vážného, měla jen zlomenou nohu a modřiny. Po tomto incidentu se začala bát o svůj život a syna nahlásila na policii. Tento případ byl značně komplikovaný.*“

R2: „*Případ se stal v roce 2020. Obětí byla matka pachatele, syn (15 let) jí nejdříve psychicky týral, později přešel k fyzickému násilí, např. se jí snažil vystrčit z okna. Matka žila se synem sama, jelikož rodiče byli rozvedení a otec žil v zahraničí. Matka se začala bát o svůj život, a proto požádala o pomoc Bílý kruh bezpečí. V celém případě byla zaangažovaná i babička chlapce (matka jeho matky), která podkopávala matčinu autoritu a vnuka neustále bránila, i přesto, že domácí násilí, které vnuk páchal, viděla na vlastní oči.*“

R3: „*Případ se stal v roce 2019. Oběťmi byli oba rodiče a pachatelkou byla jejich dcera (15 let). Rodiče už byli postarší a jejich dcera byla jedináček, jednalo se o vymodlené dítě. Rodiče dceři všechno dovoľovali a všechno jí koupili, dcera si toho však nevážila. Své rodiče nejdříve týrala psychicky, říkala jim, že je nenávidí a slovně je urážela. Později přešla k fyzickému týrání, rodiče často zamykala v bytě i na několik dní a odcházela pryč. Rodiče si nejdříve mysleli, že se jedná pouze o pubertální vzdor, avšak později si uvědomili, že takové chování není v pořádku. Nevěděli, co dělat, a proto se obrátili na organizaci Acorus.*“

R4: „Případ se stal v roce 2018. Zde docházelo k domácímu násilí mezi sourozenci. Sourozenci mezi sebou měli neustále slovní rozepře, které byly postupem času častější a agresivnější. Po jedné vyhrčené hádce vytáhl mladistvý bratr (16 let) nůž a začal vyhrožovat své setře (14 let), že ji zabije. Ta nejdříve nebrala jeho řeči vážně, ale když začala nacházet své osobní věci zničené a vyhrožování smrtí nepřestávalo, obrátila se s pomocí své matky na policii a začala situaci řešit.“

R5: „Případ se stal v roce 2016. Oběti byli oba rodiče pachatele. Syn (17 let) své rodiče nejdříve týral psychicky, později i fyzicky. Problémy začaly, když syn nastoupil na střední školu, chytl se špatné party a začal užívat drogy, to se rodičům samozřejmě nelíbilo a snažili se synovi domluvit, aby toho nechal. Nejdříve docházelo ke slovním útokům, k vyhrožování, že syn uteče z domu. Poté začal syn ničit vybavení v domě a snažil se v rodičích vyvolat pocit viny, že je to vlastně všechno jejich chyba. Dále začal fyzicky týrat matku, dával jí facky, nebo do ní strkal. Otec se svou ženou snažil bránit, avšak syn začal útočit i na něj, také mu dával facky a kopal do něj. Rodiče po nějaké době syna nahlásili na policii, jelikož nevěděli, jak si s nastalou situací poradit sami.“

Shrnutí dílčí výzkumné otázky I.

Jak vyplývá z tazatelských otázek, domácí násilí, které páchají mladiství není naštěstí tak častý jev, spíše se jedná o výjimečné případy. Během zpracovávání rozhovorů mě však napadla otázka, kolik dalších případů je latentních, tedy skrytých před oficiálním zaznamenáním, protože se rodina stydí a nechce se se svým problémem někomu svěřit. Toto skryté domácí násilí nelze bohužel nijak dohledat. Co se týče brutality případů, nemůžu zde shrnout jednotný názor, jelikož názory respondentů se lišily. Dva respondenti si myslí, že brutalita domácího násilí v posledních letech narůstá, uvádějí, že za to můžou především média, která mladistvým předsouvají násilný obsah a oni se tak vůči násilí stávají odolnými a nemusí si uvědomovat, že násilí v realitě je něco jiného než násilí v televizi. Tři zbývající respondenti uvádějí, že brutalita násilí je na stejné úrovni jako v minulých letech. Nakonec jsem stručně popsala pět konkrétních případů, každý případ je jiný, avšak mají společné znaky. Ve většině případů byli oběťmi rodiče, pouze v případě R4 se jednalo o domácí násilí mezi sourozenci. Ve většině případů byl pachatelem muž, pouze v případě R3 se jednalo o ženu. Ve všech případech nejdříve probíhalo psychické násilí, poté docházelo k fyzickému násilí.

➤ DVO II. V jaké rodině se násilí odehrávalo?

K odpovědím na druhou dílčí výzkumnou otázku jsem použila tazatelské otázky 5-8. Pomocí nich jsem mapovala pozadí rodiny pachatele. Zjišťovala jsem, zda byli oběti biologičtí či adoptivní rodiče, zda byla rodina úplná nebo neúplná, jak rodiče pachatele vychovávali a zda se již dříve v rodině vyskytovaly nějaké patologické jevy, jelikož toto všechno může pachatele ovlivnit při páchání domácího násilí a další trestné činnosti.

TO 5. Byli oběťmi pachatele jeho biologičtí nebo adoptivní rodiče?

Všichni respondenti uvedli, že oběťmi byli pachatelovi biologičtí rodiče. Pouze v případě R4 se jednalo o sestru pachatele, avšak i ta byla biologická.

TO 6. Byl pachatel z úplné nebo neúplné rodiny?

V této otázce se odpovědi informantů opět lišily. Většina respondentů, konkrétně R1, R2 a R4, odpověděla, že pachatel žil v neúplné rodině pouze s jedním z rodičů (v mých uvedených případech konkrétně s matkou). Druhý rodič o dítě nejevil buď vůbec žádný zájem, anebo jen velmi malý. R1: „*Otec od rodiny odešel, když byl syn malý, o své dítě nikdy nejevil zájem, nenavštěvoval ho.*“ R2: „*Rodiče se rozvedli, když byl syn malý, problémem bylo otcovo náboženské vyznání, byl muslimem, se kterým se matka neztotožňovala. Otec byl se synem v kontaktu, avšak žil v zahraničí, takže si pouze několikrát za měsíc volali.*“ R4: „*Sourozence vychovávala matka sama, rodina od otce odešla, jelikož měl problémy s alkoholem. Děti se se svým otcem nestýkaly, jelikož o ně nejevil žádný zájem.*“ R3 a R5 uvedli, že pachatel pocházel z úplné rodiny.

TO 7. Jaká výchova v rodině probíhala?

Výchova pachatele byla ve všech rodinách různá. R1 uvedla: „*Matka pachatele vychovávala sama, otec se o syna nestaral. Rodina se nestýkala ani s dalšími příbuznými. Matka byla na syna velice fixovaná a byla na něj hodně přísná. Vyžadovala, aby byl v domě pořádek, věci v domě musely být přesně srovnané a chtěla, aby měl syn ve škole, co nejlepší výsledky. Pokud syn neuposlechl její příkazy, nebo přinesl ze školy špatnou známku, nadávala mu a bila ho koženým páskem.*“

Jiná situace byla v případě R2: „*O pachatele se starala pouze matka, jelikož rodiče byli rozvedení a otec žil v zahraničí. Otec se synem komunikoval pouze párkrát do měsíce, takže o nějaké výchově nemůžeme hovořit. Do výchovy poměrně dost zasahovala babička pachatele, která vnuka neustále bránila, rozmazlovala ho a podrážděla matčinu autoritu. Matka se snažila syna vychovávat, jak nejlépe uměla, byla na něj přísná, ale pouze přiměřeně a zároveň ho uměla i ocenit, když se mu něco povedlo.*“

Oproti případu R1 probíhala výchova v rodině případu R3 naprosto odlišně: *„Rodiče svou dceru velmi rozmazlovali, nemohli mít dlouho děti, a proto, když se jim konečně narodila dcera, snažili se jí dát všechno a nic jí nezakazovali.“* U případů R4 a R5 probíhala výchova obdobně. R4 odpověděl: *„Matka své dvě děti vychovávala sama, od otce odešli, jelikož měl problémy s alkoholem. Dále se o děti nezajímal. Výchova v rodině byla normální, matka se o děti starala, uměla je podpořit, ale zároveň pokud to bylo potřeba, uměla být i přísná.“* R5 uvedl: *„Rodiče se o syna starali, jak nejlépe uměli, zajímali se o něj, a když došlo na domácí násilí, stále se syna snažili přesvědčit, že ho milují.“*

TO 8. Vyskytovaly se v rodině nějaké patologické jevy?

Patologie v rodině se vyskytovala pouze v případě R4, kde byl otec rodiny alkoholikem, avšak rodina od otce odešla, když byly děti malé, takže velký vliv alkoholického otce zde nebyl. V případě R2 se nejednalo vyloženě o patologický jev, ale otec pachatele vyznával islámské náboženství, se kterým se matka neztotožňovala, avšak otec nebyl ortodoxním muslimem, a proto tuto informaci nepovažují za vyloženě patologický jev. V ostatních případech se žádné patologické jevy v rodině nevyskytovaly.

Shrnutí dílčí výzkumné otázky II.

Všichni informanti uvedli, že oběťmi byli biologičtí rodiče pachatele, nebo v případě R4 biologická sestra. Neměla jsem tak možnost porovnat pachatele z biologické a adoptivní rodiny. Co se týče úplné, nebo neúplné rodiny, odpovědi byly nejednoznačné. V případech R1, R2 a R4 žil pachatel v neúplné rodině, pouze s matkou. R1 a R4 uvedli, že děti se svým otcem vůbec nebyly v kontaktu, pouze R2 uvedla, že syn se svým otcem v kontaktu byl, avšak pouze párkrát za měsíc, jelikož otec žil v zahraničí. R3 a R5 uvedli, že pachatel pocházel z úplné rodiny. Výchova v rodině se v různých případech lišila, v případech R1, R2 a R4 vychovával pachatele pouze jeden z rodičů, a to matka. V případě R1 probíhala ze strany matky velmi přísná a autoritativní výchova.

Dle mého názoru tato tvrdá výchova mohla syna poznamenat, a proto později volil násilné chování vůči své matce. Opakem byl případ R3, kdy rodiče byli naopak velmi benevolentní a své dceři všechno dovozovali a rozmazlovali jí. V případech R2, R4 a R5 probíhala normální výchova, rodiče se o své děti zajímali a byli na ně přiměřeně přísní. Situace v rodině R2 byla ozvláštněna vztahem s babičkou, kdy se babička snažila svého vnuka rozmazlovat a podkopávala autoritu matky (své dcery). Patologie v rodině se vyskytovala pouze v případě R4, zde se jednalo o problém alkoholismu. V případě R2 jsem okrajově zmínila náboženský problém, konkrétně islámské vyznání pachatelova otce. V ostatních případech se žádná patologie nevyskytovala.

➤ **DVO III. Jak se pachatel choval ve školním prostředí?**

Na třetí dílčí výzkumnou otázku odpovídají dvě tazatelské otázky, a to 9 a 10. V této části jsem zkoumala školní prostředí. Zajímalo mě, jak pachatel prospíval ve škole, zda měl problémy i zde a také to, jaké vztahy měl se svými vrstevníky.

TO 9. Jak pachatel prospíval ve škole?

U této otázky vyplynulo, že všichni pachatelé měli nějaké problémy ve škole. R1: „*Pachatel často chodil za školu. Jeho školní výsledky nebyly moc dobré.*“ Obdobně vypovídali i respondenti R4 a R5. R4 řekl v podstatě to samé, co R1. R5 potom uvedl: „*Když pachatel nastoupil na střední školu, začal se jeho prospěch zhoršovat, školu často zanedbával a nechodil do ní. Hrozil mu dokonce reparát, jelikož neměl dostatečný počet známek anebo byly známky podprůměrné.*“ O trochu lépe na tom byli pachatelé z případů R2 a R3, avšak i zde byly určité problémy. R2: „*Pachatel do školy pravidelně chodil, ale jeho výsledky nebyly nejlepší. Dalo by se říci, že patřil spíše k průměru. Ve škole měl problém s autoritami, často dostával výchovné napomenutí nebo důtku.*“ R3: „*Pachatelka školu pravidelně navštěvovala, na základní škole měla dobré známky, ale po příchodu na střední školu se začal její průměr zhoršovat. Na učitele a na vedení školy byla často velmi vulgární.*“

TO 10. Jaké vztahy měl se svými vrstevníky?

Zde se odpovědi respondentů lišily. R2, R3 a R5 měli spoustu kamarádů a dalo by se říci, že byli oblíbení. R2: „*Pachatel volný čas trávil s kamarády, byli to vesměs normální vrstevníci, kteří o páchání domácího násilí vůbec nevěděli.*“ R3: „*Pachatelka byla velmi oblíbená, byla hezká, takže kluci za ní pálili, ale i holky se s ní chtěli kamarádit. Ona volný čas trávila se spoustou vrstevníků, ale spíše to byli její obdivovatelé, než praví přátelé.*“

R5: „*Pachatel se po příchodu na střední školu chytl špatné party, trávil čas s lidmi, kteří užívali drogy a páchali menší trestnou činnost, konkrétně se jednalo o vandalství a výtržnictví.*“ Informanti R1 a R4 odpověděli, že pachatelé neměli žádné přátele, byli to spíše samotáři, které ostatní považovali za podivíny. R1: „*Pachatel trávil volný čas o samotě, rád chodil do přírody, aby se dle jeho slov vyklidnil.*“ R4: „*Pachatel si se svými vrstevníky nerozuměl, často mu nadávali, protože si o něm mysleli, že je divný. On sám trávil volný čas hraním počítačových her.*“

Shrnutí dílčí výzkumné otázky III.

Všichni respondenti se shodli, že pachatelé měli nějaké problémy ve školním prostředí. R1, R4 a R5 uvedli, že pachatelé často chodili za školu a jejich školní výsledky nebyly moc dobré. Trochu lepší situace byla v případě R2 a R3, kde pachatelé do školy pravidelně chodili, ale měli problém s autoritami, byli vulgární a jejich prospěch byl průměrný. Někteří pachatelé měli se svými vrstevníky kamarádské vztahy, byli oblíbení a trávili s kamarády svůj volný čas, konkrétně se jednalo o případy R2, R3 a R5. V případě R2 vrstevníci o pachatelově páchaném domácím násilí vůbec nic nevěděli. V případě R5 byli pachatelovi kamarádi taktéž problematičtí, užívali drogy a páchali menší trestnou činnost. Jiní pachatelé byli samotáři, konkrétně v případě R1 a R4. Rádi trávili volný čas o samotě a neměli žádné přátele. Ostatní vrstevníci si o nich mysleli, že jsou podivíni, a proto se s nimi nikdo nechtěl bavit. Dle mého názoru mohla izolace pachatele od vrstevníků určitým způsobem zapříčinit domácí násilí, pachatelé mohli mít zlost, že jsou vnímáni jako divní a mohli mít pocit, že za to můžou právě jejich rodiče, a proto si potom svůj vztek vybíjeli na rodičích.

➤ **DVO IV. Co pachatele vedlo k páchání násilí?**

Na čtvrtou dílčí otázku odpovídají opět dvě tazatelské otázky, a to 11 a 12. Zde jsem se zabývala motivací pachatele, konkrétně tím, co mladistvého vedlo k páchání domácího násilí a jestli měl pachatel už dříve nějaké problémy v chování.

TO 11. Jakou měl pachatel motivaci k páchání domácího násilí?

Tato otázka některé respondenty zaskočila, jelikož přesně nevěděli, jak na ní odpovědět. R1: *„V tomto případě se určitě jednalo o způsob msty. Matka na pachatele měla velmi přísné nároky, bila ho a křičela na něj. Pachatel jí dle vlastních slov začal nenávidět a chtěl jí chování oplatit.“* R2 odpověděla: *„Pachatel nikdy přímo žádnou motivaci neuvedl. Osobně si myslím, že se jednalo o zkoušení hranic, co všechno si může k matce dovolit a jelikož se chlapce zastávala jeho babička, zjistil, že si může dovolit všechno.“* R3 neměla na otázku jednoznačnou odpověď, pachatelka žádný motiv neuvedla. Dotazovaná si netroufala nějaký motiv určovat. R4: *„Bratr na svou sestru velmi žárlil, myslel si, že matka jeho sestru upřednostňuje a je na ní hodnější. Přemýšlel nad tím, že kdyby sestra zmizela, neměl by žádnou konkurenci u matky.“* V případě R5 byla motivací pachatelova svoboda. R5 odpověděl: *„Rodiče svému synovi zakazovali, aby se stýkal s pochybnou partou a přestal brát drogy, to ho dle jeho slov omezovalo na svobodě. Často uváděl, že je to jeho život a je jen na něm, jak si ho zničí. Chtěl dokonce utéct z domova.“*

TO 12. Vyskytovalo se u mladistvého již dříve nějaké problémové chování?

Dřívější problémové chování se v největší míře vyskytovalo v případě R5: *„Pachatel užíval drogy. Také se se svou partou kamarádů podílel na vandalství a výtržnictví.“* V ostatních případech nebylo problémové chování tak výrazné. Pachatelé se problémově chovali pouze ve školním prostředí, kde neuznávali autority, měli podprůměrné známky, byli vulgární či do školy vůbec nechodili. Kromě páchání domácího násilí páchaného na své rodině nebyli nijak trestáni ani neměli jiné problémy. R4 následně dodal: *„Nevím, zda to považovat za vyloženě výchovný problém, ale pachatel byl závislý na počítačových hrách a pokud se ho od nich někdo snažil odtrhnout, býval agresivní.“*

Shrnutí dílčí výzkumné otázky IV.

Motivace některých pachatelů nebyla úplně jasná, a proto o ní respondenti pouze spekulovali. V případě R1 byla motivací msta syna matce, která ho bila a měla na něj přísné nároky. R2 vypověděla, že v tomto případě nebyla motivace zcela jasná, ale zřejmě se jednalo o zkoušení hranic, co všechno si syn může k matce dovolit. R3 mi na otázku neuměla odpovědět, jelikož pachatelka motivaci neuvedla a nechtěla nějaký motiv odhadovat. V případě R4 byla motivací žárlivost, bratr se sestrou soutěžil o přízeň matky a myslel si, že matka má raději ji než jeho. V posledním případě R5 byla motivací pachatelova svoboda. U této otázky nemůžu odpovědi nějak shrnout, jelikož motivace všech pachatelů byly různé. Problémové chování nebylo ve většině případů tolik závažné. Pachatelé se problémově chovali pouze ve školním prostředí a pachatel v případě R4 se choval agresivně pokud ho někdo vyrušoval při hraní jeho oblíbených počítačových her. Kromě páchaní domácího násilí nebyli nijak trestáni ani neměli jiné problémy. Závažnější problémové chování bylo pouze u pachatele v případě R5. Zde pachatel užíval drogy a páchal vandalství a výtržnictví.

➤ DVO V. Jak probíhalo provedení trestného činu?

Na pátou dílčí výzkumnou otázku odpovídají tazatelské otázky 13-16. V tomto oddíle jsem řešila, jak dlouho trvalo a jak časté bylo domácí násilí, jaký druh násilí pachatel využíval a také mě zajímalo, zda se postupem času zvyšovala brutalita trestného činu.

TO 13. Jak dlouho trvalo, než se na domácí násilí přišlo?

Ve všech případech trvalo poměrně dlouho, než se na domácí násilí přišlo a než se začalo řešit. Stejný časový údaj uvedli informanti R1 a R2. R1: „*Trvalo to asi 3 roky. O tom, že chlapec páchá domácí násilí nikdo nevěděl. Jak syn, tak matka byli spíše samotáři a neudržovali kontakty s okolím, takže o to těžší bylo násilí odhalit.*“ V případě R2: „*Trvalo zhruba 3 roky, než domácí násilí vyšlo najevo. O páchaném domácím násilí věděla pouze chlapcova babička, ta však nijak nezasáhla, vnuka naopak omlouvala a kryla.*“ Co se týče případu R3, tak zde domácí násilí trvalo nejkratší dobu ze všech zmiňovaných. R3: „*Trvalo to rok a půl. Rodiče si nejdříve nechtěli připustit, že dceřino chování není v pořádku, avšak svěřili se svým přátelům a ti jim navrhli, aby celou situaci začali řešit.*“

Specifická situace byla v případě R4: „Nemůžu říci přesný časový údaj, jelikož sourozenci měli nepřátelské vztahy již od dětství. Intenzivní domácí násilí trvalo zhruba 2 roky, po kterých se sestra pachatele začala bát o život.“ V posledním případě R5: „Domácí násilí trvalo asi 2 roky. O situaci měli menší povědomí rodinní přátelé, věděli, že pachatel užívá drogy a bývá agresivní. Rodiče však pachatele zpočátku omlouvali a kryli.“

TO 14. Jak často se domácí násilí odehrávalo?

Z odpovědí respondentů vyplynulo, že násilí bylo téměř na denním pořádku a postupem času bylo stále častější. Po výbuchu téměř vždy následovalo „zpytování svědomí“, kdy se pachatel omlouval a sliboval, že už to neudělá. R1: „Zpočátku násilí nebylo nijak časté, nějaký incident se stal třeba 1-2x do měsíce. Postupem času se však násilí odehrávalo téměř každý den.“ Stejnou odpověď měli i R2, R4 a R5. Pouze v případě R3 nebylo násilí tak časté, oproti ostatním případům. R3: „Pachatelka páchala násilí na rodičích v průměru tak zhruba 1x týdně. Postupem času se počet útoků zvyšoval. Důvodem „klidných dní“ bylo, že pachatelka často odcházela mimo domov i na několik dní.“

TO 15. Jaký druh domácího násilí pachatel využíval?

V této tazatelské otázce se všichni respondenti shodli na tom, že nejdříve docházelo k psychickému násilí, později přibývalo násilí fyzické. R1: „V dětství byl pachatel velmi poslušný, poslouchal, co mu jeho maminka říkala a snažil se plnit její požadavky. Když přišel do puberty, zhruba kolem 13 let, začal si uvědomovat, že požadavky jeho maminky jsou často nereálné a že cokoliv udělá, je to špatně a dostane výprask. V této souvislosti na všechno rezignoval a začal matku nenávidět. Nejdříve jí nadával, slovně ji urážel, nebo jí naopak ignoroval a dělal jí naschvály, např. když spala, tak schválně dělal hluk, aby se probudila. Později, vždycky když ho naštvála, jí začal ničit osobní věci, které pro ni měly emocionální hodnotu, začal jí vyhrožovat smrtí, nebo do ní strkal. Po jedné hádce strčil matku tak, že spadla ze schodů. Po činu utekl, zřejmě se lekl toho, že by matka opravdu mohla zemřít.“ Podobný vývoj událostí popisovala i R2: „Syn svou maminku nejdříve psychicky týral, snažil se s ní manipulovat tak, aby mu dopřála, to, co chtěl, např. pokud mu odmítla koupit nový telefon, začal jí říkat, že jí nenávidí a že je její chyba, že se otec odstěhoval. Později začal maminku fyzicky napadat, např. se jí snažil vystrčit z okna, nebo jí škrtil.“

R3: „Musím říci, že pachatelka byla hodně rozmazlená, rodiče jí dovolili prakticky vše a všechno jí koupili. Když přišla do puberty, začala se vídat s chlapci, to se rodičům úplně nelíbilo, jelikož v té době bylo pachatelce 13 let a rodiče si mysleli, že na kluky má ještě spoustu času. To bylo poprvé, kdy jí rodiče něco zakázali. Dcera začala své rodiče urážet, byla na ně vulgární, říkala jim, že je nenávidí. Později přešla k fyzickému týrání, jednalo se spíše o pasivní násilí, kdy např. rodiče zamykala na několik dní v bytě, sebrala jim klíče a telefony, takže se z bytu nemohli nijak dostat. Když odcházela z domu, často svým rodičům sebrala i peníze, aby si mohla koupit to, co chtěla.“ R4 vypověděl: „Bratr měl se svou sestrou komplikovaný vztah již od dětství, myslel si, že sestru má jejich matka radši, a proto se často hádali. Nejdříve docházelo k nějakým hádkám, urážení, nadávkám nebo vyhrožování smrtí. Později začal bratr své sestře ničit osobní věci, např. jí rozstříhal oblíbené tričko. Při jednom incidentu vytáhl nůž a vyhrožoval sestře, že jí ubodá.“

R5: „Domácí násilí probíhalo nejdříve na psychické úrovni, poté začalo být fyzické. Co se týče psychického násilí, rodiče nechtěli, aby jejich syn bral drogy a stýkal se s pochybnou partou, kvůli tomu docházelo k častým hádkám. Syn své rodiče urážel, nadával jim, snažil se v nich vyvolat pocit viny, že všechno je jejich chyba, jelikož rodiče chtěli, aby nastoupil na tuto střední školu a také vyhrožoval, že uteče z domu. Později začal ničit vybavení v domě, své matce dával facky, nebo do ní strkal, nakonec začal útočit i na otce, jemu též dával facky, strkal do něj, nebo do něj kopal.“

TO 16. Zvyšovala se brutalita domácího násilí?

Ve všech případech jednoznačně ano. Z předchozí otázky již tuto informaci můžeme vyčíst. Nejdříve se jednalo o slovní násilí, které nezanechává viditelné jizvy, avšak ubližuje úplně stejně jako násilí fyzické. Později docházelo i k fyzickému násilí. R1 a R5: „Rozhodně ano.“ R5 následně ještě dodal: „Myslím si, že pokud by domácí násilí nevyšlo najevo, tak by pachatel dokázal své rodiče i zabít.“ R2 odpověděla: „Stoprocentně.“ R3: „Ano, násilí bylo postupem času brutálnější.“ R4: „Ano, brutalita se zvyšovala.“

Shrnutí dílčí výzkumné otázky V.

Respondenti se shodli na tom, že trvalo poměrně dlouho, než se na domácí násilí přišlo a než se začalo řešit. Toto tvrzení potvrzuje teorii, že jedním ze znaků domácího násilí jsou opakovanost a dlouhodobost. Nejkratší dobu trvalo domácí násilí v případě R3, zde trvalo „pouze“ rok a půl. Na časovém údaji se shodli R1 a R2, zde se jednalo o 3 roky.

V případě R4 byla situace poněkud specifická, jelikož sourozenci měli nepřátelské vztahy již od dětství, avšak intenzivně trvalo domácí násilí zhruba 2 roky. Stejný časový údaj uvedl R5, zde šlo též o 2 roky. U některých pachatelů mělo okolí povědomí o tom, že se něco děje a snažili se rodině pomoci, konkrétně šlo o případy R3 a R5. Případ R2 byl zvláštní v tom, že o domácím násilí věděla chlapcova babička, avšak nijak nezasáhla a situaci neřešila. Z odpovědí respondentů dále vyplynulo, že násilí bylo téměř na denním pořádku a postupem času bylo stále častější. Po výbuchu téměř vždy následovaly omluvy, že se dané chování již nebude opakovat. Konkrétně R1, R2, R4 a R5 odpověděli, že domácí násilí se odehrávalo nejdříve zhruba 1-2x do měsíce, později se incidenty stávaly téměř každý den. V případě R3 se domácí násilí neodehrávalo tak často oproti ostatním případům, jelikož pachatelka odcházela i na několik dní z domova. Incidenty se stávaly zhruba 1x za týden.

V otázce, jaký druh domácího násilí pachatel využíval se dotazovaní shodli na tom, že nejdříve docházelo k psychickému násilí, později násilí přešlo do fyzického. Součástí psychického násilí byly urážky, nadávky, dělání naschválů, manipulace či vyhrožování. V rámci fyzického násilí se pachatelé uchylovali k bití, kopání, fackování, strkání, ničení osobních věcí či omezování osobní svobody. V případě R3 docházelo i k ekonomickému a sociálnímu domácí násilí, jelikož pachatelka svým rodičům kradla peníze a zamykala je na několik dní v bytě. Z odpovědí respondentů také vyplynulo, že brutalita násilí se postupem času zvyšovala, jelikož, jak jsem již zmínila, nejdříve probíhalo psychické násilí a poté docházelo k fyzickému. R5 dodal, že si myslí, že by pachatel dokázal své rodiče i zabít, pokud by domácí násilí nevyšlo najevo.

➤ **DVO VI. Jaké byly následky spáchaného činu?**

Na poslední šestou dílčí výzkumnou otázku odpovídají zbývající tazatelské otázky 17-21. Co se týče následků spáchaného činu, zjišťovala jsem, zda pachatel litoval svého jednání, zda bylo v konkrétním případě uděleno nějaké trestní opatření a pokud ano, tak jaké, dále jsem zkoumala, zda byl využit institut vykázání, jestli je mladistvý stále v kontaktu se svou rodinou, a nakonec zda se dá předpokládat pachatelova recidiva.

TO 17. Litoval pachatel svého jednání?

U této otázky se odpovědi opět lišily. V případě R1: „*Pachatel žádnou litost neprojevil. Nedocházelo mu, že jeho chování není správné. Dle jeho slov by se matce tímto způsobem pomstil znovu.*“ Delikvent v případě R2 taktéž necítil žádnou vinu. R2: „*Nelitoval. Myslím si, že odpovědnost za to nesla především babička chlapce, díky ní si chlapec neuvědomoval, že jeho chování není v pořádku. Pomocí násilí byl zvyklý řešit veškeré konflikty.*“ R3: „*Když vyšla celá záležitost najevo, pachatelka začala svého chování litovat. Omlouvala se rodičům, říkala jim, že to tak nemyslela, že už to nikdy neudělá a že je má ráda. Já si osobně myslím, že to však byla jenom póza, aby nemusela do výchovného ústavu.*“ R4: „*Pachatel litoval, že se choval tak násilně. Svým způsobem byl zoufalý, vsugeroval si, že je tím méně oblíbeným dítětem, což nebyla pravda a začal dělat zoufalé věci.*“ Podobnou odpověď měl i R5: „*Když se celá věc začala řešit, pachatel obrátil a začal svého jednání litovat. Omlouval se rodičům a snažil se jim své předchozí chování vynahradit, např. tím, že se rozhodl jít léčit se svou drogovou závislostí.*“

TO 18. Bylo pachateli uděleno nějaké trestní opatření? Pokud ano, jaké?

I v této otázce se odpovědi respondentů lišily. V případě R1 a R2 byl pachateli soudně nařízen výchovný ústav. R1: „*Matka na syna podala na policii trestní oznámení. Celý případ se začal řešit, a nakonec soudce pachateli nařídil pobyt ve výchovném ústavu. Byl zkoumáný i duševní stav pachatele, avšak žádná duševní porucha nebyla prokázána.*“ R2: „*Maminka pachatele si přišla pro pomoc k nám do Bílého kruhu bezpečí. Do případu byl následně zapojen i OSPOD. Nakonec byl pachatelovi nařízen pobyt ve výchovném ústavu, na žádost matky pachatele.*“

R3: „*Rodiče chtěli situaci nějak vyřešit, ale nechtěli na dceru podávat trestní oznámení. Do případu byl zapojen OSPOD, který jim radil i ohledně právních záležitostí. Nakonec se rodiče rozhodli, že nejlepším řešením bude, když podají žádost ohledně vzetí jejich dcery do nápravného zařízení.*“

R4: „Sestra na svého bratra podala trestní oznámení, nakonec ale bylo oznámení staženo. Do případu byl zapojen OSPOD, pachatel spolupracoval, a nakonec souhlasil s tím, že nějaký čas bude bydlet u svých prarodičů. Celá rodina také souhlasila s tím, že začnou docházet na rodinné terapie, aby se jejich vztahy zlepšily. Sám pachatel začal docházet na terapie, kde se snažil pracovat s vlastní agresivitou.“

R5: „Rodiče na svého syna podali trestní oznámení. Když se situace začala řešit, syn dobrovolně souhlasil s tím, že začne řešit svou drogovou závislost a nastoupil do léčebného zařízení. Trestní oznámení bylo poté staženo. Pachatel začal chodit i na terapie, kde pracoval se svou agresivitou.“

TO 19. Byl využit institut vykázání?

Všichni respondenti se u této odpovědi shodli, že ne. R1: „Za svou kariéru jsem nezažila, že by u mladistvého byl někdy použit institut vykázání.“ R2 a R3 odpověděly stejně. R2: „Nebyl. Přiznám se, že osobně ani nevím, jak by to fungovalo v praxi, kam by byl mladistvý umístěn. V případě, že by byl dán k babičce, tak by to vztahy ještě více narušilo, jelikož babička nebyla vůči svému vnukovi kritická.“ R4 uvedl: „Vím, že podle zákona je možné použít institut vykázání i u mladistvého, ale nesetkal jsem se s tím. Spíše se toto používá v případech, kdy se jedná o domácí násilí mezi partnery, aby měla oběť možnost vzpamatovat se.“ I odpověď R5 byla záporná, odpověděl: „Ne.“

TO 20. Je mladistvý pachatel stále v kontaktu se svou rodinou?

Odpovědi u této otázky byly též rozporuplné. R1: „Není. Od té doby, co je chlapec ve výchovném ústavu, se svou matkou přerušil veškerý kontakt. Ani ze strany matky není zájem se se svým synem stýkat.“ R2 odpověděla: „To bohužel nevím. Případ vyšel najevo v době, kdy se rozjížděla 2.vlna pandemie, takže i naše práce v Bílém kruhu bezpečí byla omezená na online fungování, takže nemám mnoho informací. Ale myslím si, že ze strany maminky je určitě snaha být se synem v kontaktu.“ R3: „Po nastoupení do výchovného ústavu se pachatelka nechtěla se svými rodiči bavit, odmítala jakýkoliv kontakt. Rodiče ale i tak na svou dceru nezanevřeli a snažili se s ní být v kontaktu. Po nějaké době i pachatelka svolila, aby docházelo k návštěvám.“

R4: „Ano, jelikož pachatel bydlel nějaký čas u svých prarodičů, docházelo k pravidelným návštěvám s jeho sestrou a matkou.“ R5: „Co vím, tak ano. Pachatel úspěšně absolvoval odvykací léčbu, vrátil se k rodině a poté se všichni přestěhovali do jiného města a začali nový život. Další aktuální informace už nemám.“

TO 21. Dá se předpokládat pokračování trestné činnosti?

Všichni respondenti odpověděli, že ano, avšak upřesňují, že se jedná pouze o předpoklad, neznámá to, že pachatel opravdu bude páchat trestnou činnost i v budoucnu. R1: *„Myslím si, že v tomto případě sehrála velkou roli výchova matky. Pachatel byl zvyklý chovat se určitým způsobem a řešil problémy agresivně, takže si myslím, že náběh pro nějakou budoucí trestnou činnost tu určitě je.“* R2: *„Ano, trestná činnost se určitě dá předpokládat i do budoucna. Myslím si, že pokud svůj přístup nezmění i babička chlapce, tak se obávám, že až se chlapec vrátí z diagnostického ústavu, vrátí se ke starému způsobu života.“*

R3: *„Pachatelka má určité předpoklady pro budoucí trestnou činnost. Je velmi manipulativní a myslím si, že i v budoucnu toho bude schopna využít, aby dosáhla svého.“* V případě R4 informant odpověděl: *„Nějaké předpoklady tu určitě jsou, ale nemyslím si, že nijak velké. Chlapec především žárlil na svou setru, jinou trestnou činnost nepáchal. Takže si nemyslím, že je zde nějaké velké riziko do budoucnosti.“* R5: *„Osobně vidím předpoklad v tom, že pachatel začne znovu užívat drogy a v důsledku toho začne páchat nějakou trestnou činnost.“*

Shrnutí dílčí výzkumné otázky VI.

Někteří pachatelé svého násilného jednání litovali, ostatní však nikoliv. Pachatelé z případů R1 a R2 žádnou lítost neprojevali, vůbec jim nedocházelo, že se nechovají správně a nemohou takto řešit konflikty. Ostatní pachatelé domácího násilí litovali, omlouvali se a snažili se předchozí chování svým rodičům vynahradit. V případě R3 odpověděla informantka, že si myslí, že projevená lítost byla součástí plánu, aby pachatelka nemusela do výchovného ústavu. Trestní opatření byla udělena pouze v nějakých případech. V případech R1, R2 a R3 byl pachateli nařízen pobyt ve výchovném ústavu. Ve většině případů figuroval OSPOD, který rodičům pomáhal celou situaci řešit a poskytoval jim i právní poradenství. R4 a R5 vypověděli, že rodina podala na své děti trestní oznámení, ale nakonec bylo oznámení staženo. Pachatelé začali poté docházet na terapie, které jim pomáhaly s agresivitou a v případě R5 pachatel dobrovolně podstoupil léčbu v odvykacím zařízení.

Co se týká institutu vykázání, tak se respondenti shodli na záporné odpovědi. Respondenti se dále shodli na tom, že i když dle zákona můžeme institut vykázání použít i u mladistvých, tak se toto opatření nevyužívá. R2 uvedla, že si neumí představit, jak by to v praxi vůbec fungovalo. Kontakt se svou rodinou nadále udržují pachatelé R3, R4 a R5. V případě R1 přerušil pachatel se svou matkou veškeré kontakty a ani ze strany matky není zájem se se synem stýkat. R2 bohužel nevěděla, zda je pachatel v kontaktu se svou matkou, protože případ je poměrně čerstvý, a i díky koronavirové pandemii nemá tolik informací. Avšak myslí si, že alespoň ze strany matky je snaha být se synem v kontaktu. Ohledně předpokladů pro pokračování trestné činnosti se respondenti shodli na odpovědi ano, určitá rizika tu jsou, avšak neznamena to, že pachatel opravdu v budoucnu bude páchat nějakou trestnou činnost.

6.3 Závěr výzkumného šetření

Cílem výzkumného šetření bylo zjistit specifika domácího násilí páchaného mladistvými pachateli a zjistit podrobnější informace o této problematice. Z odpovědí respondentů vyplývá, že domácí násilí, které páchají mladiství není naštěstí tak častý jev, spíše se jedná o výjimečné případy. Co se týče brutality případů, respondenti se nemohli shodnout na jednotném názoru, někteří si mysleli, že brutalita domácího násilí v posledních letech narůstá, především z důvodu médií, jiní naopak uvedli, že brutalita domácího násilí stagnuje. Oběťmi byli rodiče pachatelů, pouze v jednom z případů byla obětí sestra pachatele, všichni pachatelé měli s oběťmi biologický vztah. Respondenti se nemohli shodnout ani na otázce úplné a neúplné rodiny, někteří pachatelé byli v kontaktu s oběma rodiči, jiní nikoliv. Výchova v rodině byla v některých případech velmi autoritativní, v jiných případech naopak benevolentní nebo normální a patologie se ve většině rodin nevyskytovala.

V oblasti školního prostředí měli všichni pachatelé nějaké problémy, např. chodili za školu či neuznávali autority. Většina pachatelů měla kamarádské vztahy, avšak okolí většinou o domácím násilí nevědělo. Ostatní byli samotáři. Co se týká motivace, tak každý pachatel měl jinou a v některých případech nebyla úplně jednoznačná, takže o ní respondenti pouze spekulovali. Kromě páchaní domácího násilí nebyli pachatelé nijak trestáni.

V teorii jsem uváděla, že jedním ze znaků domácího násilí je dlouhodobost a opakování, to potvrzují odpovědi respondentů, kteří uvedli, že na domácí násilí se přišlo v průměru za 2 až 3 roky. Po incidentu se pachatelé vždy omlouvali a slibovali, že už to neudělají, což také potvrzuje teorie. Postupem času bylo domácí násilí stále častější a zvyšovala se brutalita útoků. Nejdříve docházelo k psychickému násilí, později se pachatelé uchýlili k fyzickému násilí. Někteří pachatelé svého jednání litovali, jiní ne, těmto delikventům nedocházelo, že jejich chování není správné a že takto nemohou řešit konflikty. Trestní opatření byla udělena pouze některých pachatelům a jednalo se o pobyt ve výchovném ústavu. Institut vykázání se nepoužil ani v jednom případě a respondenti se shodli na tom, že v praxi se takovéto řešení u mladistvých spíše nepoužívá. Většina pachatelů i nadále udržuje kontakt se svou rodinou. Na závěr se respondenti shodli na tom, že u pachatelů se dá přepokládat páchání trestné činnosti i v budoucnu.

Jak jsem již zmiňovala, každý případ je jiný a nemůžeme z výzkumného šetření vyvozovat všeobecné závěry.

Závěr

Cílem této bakalářské práce bylo seznámit čtenáře s problematikou domácího násilí, ucelit informace o dané problematice a zmapovat vývoj násilné kriminality u mladistvých, především tedy domácího násilí páchaného na členech rodiny mladistvých.

Práci jsem rozčlenila do 6 samostatných kapitol, některé kapitoly jsem dále členila na podkapitoly. Prvních pět kapitol se zabývalo teoretickou částí, poslední kapitola se věnovala empirické části. V úvodní kapitole jsem popsala základní pojmy, které jsou důležité pro pochopení celé práce. Především jsem vysvětlovala pojmy jako dítě, mladistvý a dospělý, aby byly jasně vymezené rozdíly, jelikož na každý pojem se z právního hlediska nahlíží jinak. Ve druhé kapitole jsem se věnovala charakteristice domácího násilí, popisovala jsem znaky, příčiny a druhy domácího násilí a dále jsem do této kapitoly zařadila typy obětí a pachatelů a také motivaci k páčání trestného činu. Třetí kapitola mapovala charakteristické aspekty kriminality mládeže, zde jsem popisovala, jak se vyvíjí násilná kriminalita mladistvých, ale i ostatní kriminalita páchaná mladistvými a pro lepší přehled jsem dodala i grafy. Čtvrtá kapitola informovala o teoriích, které vysvětlují příčiny páčání trestné činnosti, jednalo se o biologické, psychologické a sociální teorie. Pátá kapitola popisovala trestání mladistvých, jejich trestní odpovědnost a trestní řízení vůči nim. Vymezovala jsem především rozdíly oproti dospělým pachatelům.

Závěrečná šestá kapitola se věnovala vlastnímu výzkumnému šetření. Šetření probíhalo formou kvalitativního výzkumu, kde jsem provedla rozhovor s 5 odborníky. Konkrétně se jednalo o policisty a zaměstnance působící v organizacích zabývajících se domácím násilím. Cílem výzkumného šetření bylo ověřit si poznatky z teoretické části a také zjistit specifika domácího násilí páchaného mladistvými pachateli, což byla zároveň hlavní výzkumná otázka. Respondenti mi sdělili konkrétní reálný případ a v návaznosti na něj odpovídali na mé dílčí otázky. Cílem nebylo stanovit nějaké obecně platné výroky pro celou skupinu mladistvých pachatelů domácího násilí. To ani není možné, jelikož každý pachatel je jedinečné individuum. Záměrem tedy pouze bylo doplnit teoretické poznatky reálnými zkušenostmi z praxe.

V práci jsem konkrétně mapovala informace ohledně pachatelů rodiny, vzdělání, motivace, průběhu a následků činů. Získané informace mohou přiblížit představy o těchto činech zájemcům o danou problematiku. Z mého výzkumného šetření vyplynulo, že domácí násilí páchané mladistvými pachateli není tak častým jevem a spíše se jedná o výjimečné případy. Osobně jsem se domnívala, že domácí násilí je brutálnější než v předchozích letech, jelikož slyšíme o brutálních případech v médiích, avšak tato má domněnka se nepotvrdila, jelikož většina respondentů s tímto tvrzením nesouhlasila. Myslím si, že i když nejsou tyto případy tak časté, je důležité je mít v povědomí, jelikož tyto případy mohou skončit i smrtí. Z výzkumného šetření dále vyplynulo, že všechny teorie ovlivňující chování mladistvých se potvrzují. Ve všech zmiňovaných případech můžeme nalézt teorie uvedené ve 4. kapitole, například v případě chlapce, kdy jeho matka byla autoritativní a dominantní, můžeme vidět jak biologické vzorce chování, tak i vliv prostředí a výchovy a dále také vliv školního prostředí, jelikož pachatel neměl žádné kamarády. Překvapilo mě, že se ve většině rodin nevyskytovaly žádné patologické jevy.

V praktické části se potvrdily i znaky a příčiny domácího násilí, které jsem uvedla v teoretické části. Domácí násilí páchané mladistvými mělo charakter dlouhodobosti, opakování se, docházelo k pravidelným cyklům, kde v klidové fázi pachatelé zpytovali své svědomí a omlouvali se a také nejdříve docházelo k psychickému násilí, to se později začalo stupňovat a začalo docházelo k fyzickému násilí. Motivace pachatelů ve výzkumném šetření také potvrdila některé poznatky z teorie, například motiv žárlivosti, msty, nebo nesnášenlivosti rodiče. V průzkumu jsem se také zaměřovala na trestní opatření, zde vyplynulo, že některým pachatelům byl uložen pobyt ve výchovném ústavu. V teorii jsem zmiňovala mj. institut vykázání, který jde podle zákona uložit i mladistvým pachatelům, avšak zjistila jsem, že v praxi se toto opatření téměř nepoužívá, používá se spíše v případech, kdy se jedná o domácí násilí mezi partnery. U všech pachatelů je také možné riziko páchaní trestné činnosti v budoucnu.

Všechny vymezené cíle v úvodu práce a cíle a záměry ve výzkumném šetření považuji za splněné.

Seznam použitých zdrojů

Literatura

- BEDNÁŘOVÁ, Zdeňka a kol. *Domácí násilí: Zkušenosti z poskytování sociální a terapeutické pomoci ohroženým osobám*. 1. vyd. Praha: Acorus o. s., 2009. 92 s. ISBN 978-80-254-5422-0.
- DUTTON, Donald G, ROESCH, Ronald a F. SACCO, Vincent. *Family Violence: Perspectives on Treatment, Research and Policy*. 1.vyd. Burnaby, BC: Institute on Family Violence, 1990. 182 s. ISBN 978-08-649-1102-5.
- ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Forenzní psychologie*. 1. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2004. 431 s. ISBN 80-86473-86-4.
- FISCHER, Slavomil a ŠKODA, Jiří. *Sociální patologie*. 1. vyd. Praha: Grada, 2009. 224 s. ISBN 978-80-247-2781-3.
- GJURIČOVÁ, Šárka, KOCOURKOVÁ, Jana a KOUTEK, Jiří. *Podoby násilí v rodině*. 1. vyd. Praha: Vyšehrad, 2000. 101 s. ISBN 80-702-1416-3.
- HARTL, Pavel a HARTLOVÁ, Helena. *Psychologický slovník*. 2. vyd. Praha: Portál, 2009. 774 s. ISBN 978-80-7367-569-1.
- JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo hmotné*. 2. vyd. Praha: Leges, 2010. 445 s. ISBN 978-80-87212-49-3.
- KOMENDA, Antonín. *Sociální deviace*. 1. vyd. Olomouc: UP, 313 s. ISBN 80-244-0019-7.
- KOTKOVÁ, Martina. *Domácí násilí v kontextu rodiny a práce*. 1. vyd. Brno: Spondea, 2014. 127 s. ISBN 978-80-260-7191-4.
- KRAUS, Blahoslav a kol. *Sociální patologie*. 2. vyd. Hradec Králové, Gaudeamus, 2010. 325 s. ISBN 978-80-7435-080-1.
- KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, ŽATECKÁ, Eva, DÁVID, Radovan a KORNEL, Martin. *Právo proti domácímu násilí*. Skripta. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2011. 139 s. ISBN 978-80-7400-381-3.
- KUČHTA, Josef a VÁLKOVÁ, Helena. *Základy kriminologie a trestní politiky*. 1. vyd. Praha: C.H. Beck, 2005. Beckovy mezioborové učebnice. 664 s. ISBN 80-7179-813-4.
- HOLCR, Květoň a kol. *Kriminologie*. 1. vyd. Praha: Leges, 2009. 190 s. ISBN 978-80-87212-23-3.

- LINEDECKER, Cliff. *Vraždící děti*. Překlad BARTOŠKOVÁ, Linda. 1. vyd. Praha: Columbus, 1994. 295 s. ISBN 80-901696-4-3.
- LINHART, Jiří, PETRUSEK, Miloslav, VODÁKOVÁ, Alena a MAŘÍKOVÁ, Hana. *Velký sociologický slovník*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 1996. 879 s. ISBN 80-7184-310-5.
- MACHALOVÁ, Tatiana. *Domácí násilí: filosofická analýza pojmu*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2014. 81 s. ISBN 978-80-210-6765-3.
- MATOUŠEK, Oldřich a KROFTOVÁ, Andrea. *Mládež a delikvence*. 1. vyd. Praha: Portál, 1998. 336 s. ISBN 80-7178-226-2.
- MATOUŠEK, Oldřich a KROFTOVÁ, Andrea. *Mládež a delikvence*. 2. aktualiz. vyd. Praha: Portál, 2003. 340 s. ISBN 80-7178-771-X.
- MELICHAROVÁ, Dita a JELÍNEK, Jiří (ed). *Komentář k zákonu o soudnictví ve věcech mládeže s poznámkami a judikaturou*. 1. vyd. Praha: Linde Praha, 2004. 144 s. ISBN 978-80-7201-493-4.
- MIOVSKÝ, Michal. *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. 1. vyd. Praha: Grada, 2006, 332 s. ISBN 80-247-1362-4.
- MÜHLPACHR, Pavel. *Kapitoly ze sociální patologie pro sociální pedagogy*. 1. vyd. Brno, 2001. 80 s. ISBN 80-968075-2-8.
- NETÍK, Karel. *Aktuální otázky boje s kriminalitou mládeže a souvisejícími negativními jevy*. 1. vyd. Praha: Výzkumný ústav kriminologický při Generální prokuratuře ČSSR, 1987. 206 s.
- NOVOTNÝ, Oto, ZAPLETAL, Josef a kol. *Kriminologie*. 2., přeprac. vyd. Praha: ASPI, 2004. 451 s. ISBN 80-7357-026-2.
- ONDREJKOVIČ, Peter a kol. *Sociálna patológia*. 1. vyd. Bratislava: VEDA, 2009. 580 s. ISBN 978-80-224-1074-8.
- PELIKÁN, Jiří. *Základy empirického výzkumu pedagogických jevů*. 2. nezměn. vyd. Praha: Karolinum, 2011. 276 s. ISBN 978-80-246-1916-3.
- PRŮCHA, Jan, WALTEROVÁ, Eliška a MAREŠ, Jiří. *Pedagogický slovník*. 4. aktualiz. vyd. Praha: Portál, 2003. 322 s. ISBN 80-7178-772-8.
- SMOLÍK, Josef. *Subkultury mládeže: uvedení do problematiky*. 1. vyd. Praha: Grada, 2010. 285 s. ISBN 978-80-247-2907-7.

- STRAUSS, Anselm a CORBINOVÁ, Juliet. *Základy kvalitativního výzkumu: postupy a techniky metody zakotvené teorie*. 1. vyd. Boskovice: Albert, 1999, 196 s. ISBN 80-85834-60-X.
- STŘÍLKOVÁ, Patricie a FRYŠTÁK, Marek. *Vykázání jako prostředek ochrany před domácím násilím*. 1.vyd. Ostrava: Key Publishing, 2009. 91 s. ISBN 978-80-7418-020-0.
- ŠÁMAL, Pavel, VÁLKOVÁ, Helena, SOTOLÁŘ, Alexander, HRUŠÁKOVÁ, Milada a ŠÁMALOVÁ, Milada. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže: komentář*. 3. vyd. Praha: C. H. Beck, 2011. 992 s. ISBN 978-80-7400-350-9.
- ŠEVČÍK, Drahomír a ŠPATENKOVÁ, Naděžda. *Domácí násilí: kontext, dynamika a intervence*. 1. vyd. Praha: Portál, 2011. 192 s. ISBN 978-80-7367-690-2.
- ŠVARŤÍČEK, Roman a ŠEĐOVÁ, Klára. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. 2. vyd. Praha: Portál, 2014. 384 s. ISBN 978-80-262-0644-6.
- THOROVÁ, Kateřina. *Vývojová Psychologie: Proměny lidské psychiky od početí po smrt*. 1. vyd. Praha: Portál, 2015. 576 s. ISBN 978-80-2262-0714-6.
- *Úmluva o právech dítěte a související dokumenty*. 1. vyd. Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR, Praha, 2016. 155 s. ISBN 978-80-7421-120-1.
- VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2005. 467 s. ISBN 80-246-0956-8.
- VEČERKA, Kazimír, HOLAS, Jakub, ŠTĚCHOVÁ, Markéta, DIBLÍKOVÁ, Simona a NEUMANN, Jan. *Mladiství pachatelé na prahu tisíciletí*. 1. vyd. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2004. 132 s. ISBN 80-7338-033-1.
- VOŇKOVÁ, Jiřina a SPOUSTOVÁ, Ivana. *Domácí násilí v českém právu z pohledu žen*. 2. přeprac. vyd. Praha: proFem, 2008. 253 s. ISBN 978-80-903626-7-3.
- ZOUBKOVÁ, Ivana. *Kriminologický slovník*. 1. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2011. 251 s. ISBN 978-80-7380-312-4.

Legislativa

- ČESKO. Zákon č. 40/2009 Sb. ze dne 8. ledna 2009 trestní zákoník. In: *Sbírka zákonů České republiky*. 2009. ISSN 1211-1244. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2009-40>.
- ČESKO. Zákon č. 89/2012 Sb. ze dne 3. února 2012 občanský zákoník. In: *Sbírka zákonů České republiky*. 2012. ISSN 802-8012. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2012-89>.
- ČESKO. Zákon č. 141/1961 Sb. ze dne 29. listopadu 1961 o trestním řízení soudním (trestní řád). In: *Sbírka zákonů České republiky*. 1961. ISSN 2644-4674. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1961-141>.
- ČESKO. Zákon č. 218/2003 Sb. ze dne 25. června 2003 o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů. In: *Sbírka zákonů České republiky*. 2003. ISSN 2644-4674. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2003-218>.
- ČESKO. Zákon č. 273/2008 Sb. ze dne 17. července 2008 o Policii České republiky. In: *Sbírka zákonů České republiky*. 2008. ISSN 2644-4674. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2008-273>.

Internetové zdroje

- Anachronismus: Věková hranice 15 let. *Právní rádce* [online]. © 2004 [cit. 14.02.2021]. Dostupné z: <https://pravniradce.ihned.cz/c1-15101540-anachronismus-vekova-hranice-15-let>.
- Definice domácího násilí. *ACORUS, z. ú.* [online]. © 2011 [cit. 08.11.2020]. Dostupné z: <http://www.acorus.cz/cz/domaci-nasili/info-o-domacim-nasili.html>.
- Domácí násilí. *Intervenční centrum Ostrava* [online]. © 2014 [cit. 08.11.2020]. Dostupné z: http://www.domacinasili.cz/files/files/ic_brozura.pdf.
- JELÍNEK, Jiří. Předběžná opatření v trestním řízení. *Bulletin advokacie.cz* [online]. © 2013 [cit. 14.02.2021]. Dostupné z: <http://www.bulletin-advokacie.cz/predbezna-opatreni-v-trestnim-rizeni?browser=full>.
- Kdo je to rodič?. *Kdo je to?* [online]. © 2019 [cit. 22.10.2020]. Dostupné z: <https://kdojeto.superia.cz/ruzne/rodic.php>.

- Motivace, dělení motivů, sebezáchovné (biologické), psychické a sociální motivy. *Studium Psychologie* [online]. © 2020 [cit. 10.11.2020]. Dostupné z: <https://www.studium-psychologie.cz/obecna-psychologie/12-motivace-deleni-motivu.html>.
- Na správnou cestu! II. *Probační a mediační služba ČR* [online]. © 2021 [cit. 14.02.2021]. Dostupné z: <https://www.pmscr.cz/ukoncene/>.
- NEŠPOR, Zdeněk, R. Sociologická encyklopedie. *Sociologický ústav* [online]. © 2018 [cit. 22.10.2020]. Dostupné z: <https://encyklopedie.soc.cas.cz/w/Ml%C3%A1de%C5%BE>.
- Odklony. *Státní zastupitelství* [online]. © 2021 [cit. 14.02.2021]. Dostupné z: <https://verejnazaloba.cz/vice-o-sz/vse-podstatne-o-trestnim-řízení/odklony/>.
- Offender Behaviour Programmes and Interventions. *GOV.UK* [online]. © 2018 [cit. 14.02.2021]. Dostupné z: <https://www.gov.uk/guidance/offending-behaviour-programmes-and-interventions>.
- PALÁN, Zdeněk. Dospělý, dospělost. In: *Andromedia.cz* [online]. © 2018 [cit. 22.10.2020]. Dostupné z: <http://www.andromedia.cz/andragogicky-slovník/dospely-dospelost>.
- Policie České republiky – KŘP Královéhradeckého kraje. *Policie České republiky* [online]. © 2020 [cit. 08.11.2020]. Dostupné z: <https://www.policie.cz/clanek/sprava-clanky-domaci-nasili.aspx>.
- Rodina. *Aktuálně.cz* [online]. © 2020 [cit. 22.10.2020]. Dostupné z: <https://www.aktualne.cz/wiki/domaci/rodina/r~i:wiki:3727/>.
- Sněmovní tisk 828/0, část č. 1/2. Novela zákona ochrana před domácím násilím. *Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky* [online]. © 2006 [cit. 26.10.2020]. Dostupné z: <http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?o=4&ct=828&ct1=0>.
- Statistické přehledy kriminality od roku 2008 po rok 2020. *Policie České republiky* [online]. © 2020 [cit. 31.01.2021]. Dostupné z: <https://www.policie.cz/statistiky-kriminalita.aspx?q=Y3BpPTE%3d>.
- Vykázání je účinnou pomocí obětí domácího násilí. *Policie České republiky* [online]. © 2020 [cit. 14.02.2021]. Dostupné z: <https://www.policie.cz/clanek/vykazani-je-ucinnou-pomoci-obet-domaciho-nasili.aspx>.

- Znaky a druhy domácího násilí. o.s. *Magdalenium* [online]. © 2020 [cit. 08.11.2020]. Dostupné z: <https://www.magdalenium.cz/znaky-a-druhy-domaciho-nasili>.